

ANNALES   ZBORNÍK
MUSEI   SLOVENSKÉHO
NATIONALIS   NÁRODNÉHO
SLOVACI   MÚZEA

GEDENKSCHRIFT   ZBORNÍK NA PAMIATKU
FÜR MAGDA PICHLEROVÁ   MAGDY PICHLEROVEJ
STUDIEN   ŠTÚDIE

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKÉHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA SUPPLEMENTUM 11

GEDENKSCHRIFT ZBORNÍK NA PAMIATKU
FÜR MAGDA PICHLEROVÁ MAGDY PICHLEROVEJ
STUDIEN ŠTÚDIE

Bratislava 2016

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

ARCHEOLÓGIA SUPPLEMENTUM 11 ŠTÚDIE

Redakčná rada/Editorial Board

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda/Chairman), Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal,
PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ/Edited by

Mgr. Igor Bazovský, PhD.

Preklad do nemeckého, anglického a slovenského jazyka/translation into English, German and Slovak languages:
REELS, s. r. o., Stephanie Staffen

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed

Za jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú autori/the Authors are responsible for their contributions

Tlač/Print: Varínska tlačiareň, Varín

Grafická úprava: Matúš Lányi, návrh obálky Mgr. Radoslav Čambal

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2016

Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2016

ISBN 978-80-8060-383-0

PhDr. MAGDA PICHLEROVÁ, CSc.
16. 9. 1931 – 28. 10. 2014

OBSAH / INHALT

- 7 **Igor Bazovský/Beáta Egyházy-Jurovská**
Bibliografia prác Magdy Pichlerovej
Bibliographie von Magda Pichlerová
- 15 **Beáta Egyházy-Jurovská**
Spomienka na PhDr. Magdu Pichlerovú
Erinnerung an PhDr. Magda Pichlerová
- 17 **Susanne Stegmann-Rajtár**
Polstoročie od objavenia mohylníka v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách
Ein halbes Jahrhundert seit der Entdeckung der Grabhügel
in Dunajská Lužná-Nové Košariská
- 27 **Radoslav Čambal – Peter Milo – Igor Murín**
Geofyzikálny prieskum mohýl v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách
Geophysikalische Prospektion der Hügelgräber in Dunajská Lužná-Nové Košariská
- 35 **Zdeněk Farkaš – Miloš Gregor**
K otázke niektorých kamenných brúsených nástrojov z Bratislavy-Devína
Zur Frage einiger steinernen geschliffenen Werkzeuge aus Bratislava-Devín
- 45 **Juraj Bartík – Igor Bazovský – Pavol Jelínek – Alena Šefčáková**
Osídlenie Bratislavy-Rusoviec v staršej dobe bronzovej
Besiedlung von Bratislava-Rusovce während der älteren Bronzezeit
- 75 **Anita Kozubová**
Armringe aus Gräberfeldern der Vekerzug-Kultur in Chotín
Náramky z pohrebísk vekerzúgskej kultúry v Chotíne
- 103 **Miroslava Daňová**
Rímske prstene z Gerulaty (Nálezy z výskumov
L. Kraskovskej a M. Pichlerovej v novom svetle)
Römische Fingerringe aus Gerulata (Funde von den Grabungen
von L. Kraskovská und M. Pichlerová im neuen Licht)
- 119 **Tomáš Janek**
A New Insight into Problematic of Roman Building Terracota
von Bratislava-Rusovce
Nový pohľad na problematiku rímskej stavebnej keramiky
z Bratislavy-Rusoviec
- 125 **Jaroslava Schmidtová – Ludovít Mathédesz: Nové nálezy jednotky piatej kohorty Lucensium**
Neue Funde der Einheit der fünften Kohorte Lucensium
- 131 **Denes Gabler**
Terra sigillata in der römischen Siedlung Visegrád-Lepence
Terra sigillata z rímskeho sídliska Visegrád-Lepence

- 147 **Klára Kuzmová – Margaréta Musilová**
Terra sigillata v nálezových kontextoch z historického jadra Bratislavy (výskumy v rokoch 1986-1996)
Terra sigillata im Fundkontexten aus dem historischen Kern von Bratislava (Grabungen in den Jahren 1986-1996)
- 159 **Kristián Elschek**
Faléra Jupitera Ammona, plastika Sarapisa a ataša Siléna zo Slovenského Pomoravia
Jupiter Ammon Phalera, Sarapis Plastik und Silenos Attasche vom slowakischen Marchgebiet
- 167 **Ján Rajtár**
Olovená votívna plastika Merkúra z Hurbanova
Eine votive Bleistatueette des Merkur aus Hurbanovo
- 175 **Vladimír Turčan**
Poznámky k severnému predpoliu Gerulaty
Bemerkungen zum nördlichen Vorfeld von Gerulata
- 181 **Vladimír Varsík – Titus Kolník**
Prstene a náramky z Cíferu-Pácu
Fingerringe und Armringe aus Cífer-Pác

OSÍDLLENIE BRATISLAVY-RUSOVIEC V STARŠEJ DOBE BRONZOVEJ

JURAJ BARTÍK – IGOR BAZOVSKÝ – PAVOL JELÍNEK – ALENA ŠEFČÁKOVÁ

Keywords: Bratislava-Rusovce, Wieselburg culture, cultural circle of Maďarovce/Věteřov/Böheimkirchen, settlements, burial place.

Abstract: *The settlement of Bratislava-Rusovce in the Early Bronze Age.* Between 1942 and 2009, thirty-six graves were uncovered in Rusovce, a district of Bratislava located to the south of the river Danube, both during archaeological excavations and accidentally during building work; a mass find of ceramics belonging to bearers of the Wieselburg culture was also found. From 1999 to 2015, two settlement ditches from the Wieselburg culture were uncovered on the “Tehelný hon” site on the village land, and one building from the Wieselburg culture and three buildings from the cultural circuit of Maďarovce/Věteřov/Böheimkirchen on the site “Za parkom kaštiela”. The Wieselburg culture settlements are situated approximately 2 km from each other; the probable contemporary burial place of its bearers is located more or less in the middle. Archaeological research has provided no answer to the question of the relation between bearers of the Wieselburg culture and the settlement of the cultural circle of Maďarovce/Věteřov/Böheimkirchen in terms of whether they were subsequent or contemporary to each other.

Obec Rusovce (Oroszvár, Kalburg), od roku 1947 súčasť Bratislavy je známa predovšetkým ako významná lokalita z doby rímskej, z jej katastra však nechýbajú ani doklady staršieho či mladšieho osídlenia. Prvý súbor nálezov zo staršej doby bronzovej bol získaný počas archeologických výskumov v rokoch 1942-1943, zverejnenia sa ale dočkal až o 15 rokov neskôr (*Köszegi* 1958, 43; *Bóna* 1975, 238, Taf. 277-281). Administratívne pričlenenie Rusoviec k Bratislave prinieslo stavebný rozvoj, ktorý postupne mení voľné plochy záhrad a polí na ulice a vilové štvrte. Dôsledkom výstavby sú archeologické výskumy prevažne záchranného charakteru, realizované najčastejšie v miestach základov nových domov či línií inžinierskych sietí. Popri prevažujúcich súboroch z doby rímskej prinášajú poznatky aj o pravekom osídlení. Od roku 1949 postupne narastal počet preskúmaných hrobov i náhodne získaných častí hrobovej výbavy zo staršej doby bronzovej, v poslednej dobe pribudli aj sídliskové objekty. PhDr. M. Pichlerová, CSc. sa so záujmom venovala terénnemu výskumu i zverejňovaniu pravekých nálezov z Bratislavy-Rusoviec (ďalej Rusovce), z jej pera pochádzajú správy o nových nálezoch i dodnes platné súhrny o osídlení obce nositeľmi wieselburskej kultúry (*Pichlerová* 1980a, 5; 2001, 27). Pokračujúce terénne výskumy však priniesli nové poznatky, ktoré umožňujú v súčasnosti známy obraz osídlenia územia obce v staršej dobe bronzovej doplniť.

KATALÓG

Sídliskové nálezy zo staršej a z počiatku strednej doby bronzovej**Rusovce, poloha Tehelný hon**

Od r. 2010 prebieha výstavba nového sídliska rodinných domov v severnej okrajovej časti obce, slúžiacej pôvodne ako záhrady a polia. Archeologické sledovanie zemných prác vykonávajú viaceré inštitúcie, prezentované situácie a nálezy sú výsledkom práce dvoch z nich. Na polohe boli zistené sídliskové objekty zo staršej, strednej i mladšej doby bronzovej, ako aj z doby rímskej a stredoveku (*Jelínek/Kendrala* 2010, 142)

Z mechanickej odstránenej povrchovej vrstvy ornice a podorničnej vrstvy v severovýchodnej časti ulice J. Dekana (parcela č. 1224/15) boli získané tri črepy s celkovou hmotnosťou 126 g, ktoré pripisujeme wieselburskej kultúre (ďalej WK). Vzhľadom k ich rozmerom a stavu zachovania je pravdepodobné, že pochádzajú z nerozpoznaného plytko zahĺbeného objektu.

Výber keramiky:

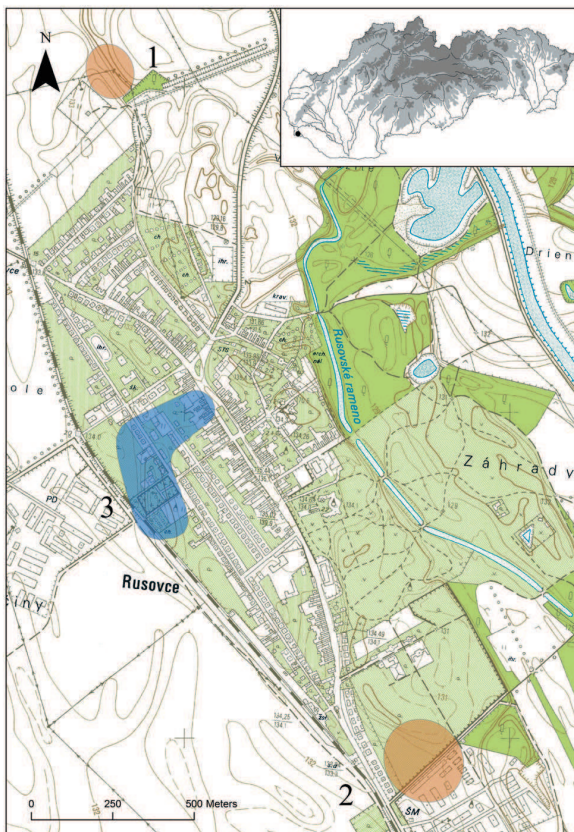
Črep z hornej časti nádoby s lievikovitým hrdlom. Okraj zaoblený pod hrdlom, na rozhraní hrdla a tela horizontálna lišta (tab. 1: 1).

Črep z rozhrania hrdla a tela nádoby s horizontálnou lištou (tab. 1: 2).

Črep s horizontálnou lištou (tab. 1: 3).

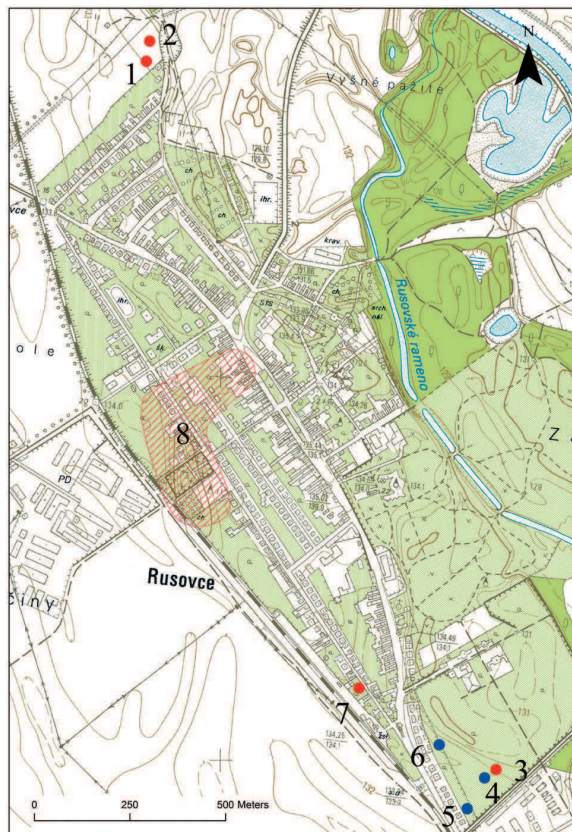
Objekt 10/2010

V roku 2010 odkryli pracovníci Slovenského archeologického a historického inštitútu pri výstavbe komunikácie na parcele č. 1224/15 jamu so zhruba 1 m širokým ústím približne kruhového pôdorysu. Objekt má prierez tvaru stlačenej hrúšky a nerovné dno v hĺbke 0,63 m od úrovne začistenia (obr. 2: 1; tab. 6: 1). Zo zásypu pochádza vyše 350 keramických fragmentov s hmotnosťou 4,80 kg, medzi ktorými možno identifikovať viac ako 25 nádob a fragmenty praslenu. Súčasťou nálezu sú tiež zvieracie kosti, malakofauna a rastlinné makrozvyšky (*Mellnerová Šuteková et al.* 2015, 19). Datovanie a kultúrne zaradenie: staršia doba bronzová, WK.

Obr. 1. Bratislava-Rusovce. 1. Tehelný hon, 2. Za parkom kaštiela, 3. pohrebný areál.

Abb. 1. Bratislava-Rusovce. 1. Tehelný hon, 2. Za parkom kaštiela, 3. Bestattungsareal.

Obr. 2. Bratislava-Rusovce. 1. Objekt 10/2010, 2. Objekt 1/2015, 3. Objekt 469/1999, 4. Objekt 370/1999, 5. Objekt 42/2003, 6. Objekt 2/2004, 7. Keramický depot, 8. pohrebný areál.

Abb. 2. Bratislava-Rusovce. 1. Objekt 10/2010, 2. Objekt 1/2015, 3. Objekt 469/1999, 4. Objekt 370/1999, 5. Objekt 42/2003, 6. Objekt 2/2004, 7. Keramikhort, 8. Bestattungsareal.

Objekt 1/2015

V roku 2015 identifikoval a čiastočne odkryl na parcele č. 1224/212 pracovník SNM-AM I. Bazovský sídliskovú jamu a tri kolové jamy (tab. 7). V skúmanom priestore základov rodinného domu sa nezískali nálezy z iných období.

Sídlisková jama bola identifikovaná v stene základovej ryhy stavby a následne preskúmaná plošne (obr. 2: 2; tab. 6: 5; tab. 7). Jama bola zahĺbená do svetlého piesčito-hlinitého podlažia. Po vybratí sa ukázalo že má tvar kotla s maximálnym priemerom v dolnej polovici. Rozmery: priemer ústia 1,3 m, maximálny priemer 1,56 m, hĺbka od úrovne začistenia 1,08 m, hĺbka od súčasného povrchu 1,63 m. Zo zásypu, ktorý tvorila hlina hnedej farby premiešaná s pieskom pochádza keramika o hmotnosti 6,7 kg (z toho črepy z rôznych nádob 2703 g, temer celá zásobnicová nádoba 3960 g a mazanica s odtlačkami prútov 37 g), kosti hovädzieho dobytky a ovce či kozy, 6-8 ks celých exemplárov, ako aj fragmentov polovičiek lastúr korýtka rybnického. Datovanie a kultúrne zaradenie: staršia doba bronzová, WK.

Výber keramiky:

Zásobnicová nádoba temer úplná, doplnená, zo zdrsneným povrchom, na rozhraní hrdla a tela štyri podlhovasté horizontálne výbežky, v. 40 cm, priemer ústia 34 cm (tab. 2: 7).

Ucho v tvare presýpacích hodín (tab. 1: 4).

Fragment zo spodnej časti nádoby na nôžke (tab. 1: 5).

Fragment z hornej časti misy so žliabkom pod okrajom (tab. 1: 6).

Tri črepy z horizontálnou lištou (tab. 1: 18, 20-21).

Črep s horizontálnou lištou kombinovanou s výbežkom (tab. 1: 19).

Črep z tenkostennej nádoby, pod okrajom nasadenie lievikovito sa zužujúceho ucha (tab. 1: 7).

10 črepov s okrajov nádoby vyhnutých smerom von (tab. 1: 8-17).

Tri črepy zo spodných častí nádob s odsadeným dnom (tab. 2: 4-6).

Tri črepy z tiel hrubostenných nádob s výrazne zdrsneným povrchom (tab. 2: 1-3).

Typy kostí	Lat.	Zachovalosť	N úlom.	Druhy zvierat	Podrobnejší popis
scapula	dx.	málo poškod.	1	<i>Bos prim.f.t.</i>	skoro úplne zachovaná
scapula	sin.	poškod.	1	<i>Bos prim.f.t.</i>	nedospelý jedinec
humerus	dx.	úlomok	1	<i>Bos prim.f.t.</i>	distálny úlomok, ohlodaný
humerus	sin.	úlomok	1	<i>Bos prim.f.t.</i>	ohlodaná distálna časť, iný jedinec, stopy ohňa
metacarpus	sin.	úlomok	1	<i>Bos prim.f.t.</i>	poškodená distálna časť
costa		úlomok	1	<i>Bos prim.f.t.</i>	
scapula	sin.	úlomok	1	<i>Ovis/Capra</i>	
mandibula	dx.	úlomok	1	<i>Ovis/Capra</i>	predná časť, nedospelý jedinec
calcaneus	dx.	poškod.	1	<i>Sus?</i>	
mandibula?		úlomok	1	neident.	spálený, ohlodaný
neident.		úlomok	2	neident.	do 3 cm
neident.		úlomok	8	neident.	do 8 cm
neident.		úlomok	2	neident.	plochý
Spolu			22		

Objekt 2/2015

Kolová jama zistená v stene stavebnej ryhy. Jama bola zahĺbená do svetlého piesčito-hlinitého podlažia. Rozmery: šírka 0,34 m, hĺbka 0,3 m od úrovne zachytenia, (0,7 m od povrchu). Výplň: hlinitá, sivohnedej farby (obr. 2: 2; tab. 6: 2; tab. 7). Bez nálezov. Datovanie: pravdepodobne staršia doba bronzová.

Objekt 3/2015

Kolová jama stupňovitého prierezu zistená v stene stavebnej ryhy 3,1 m od objektu č. 2/2015, zahĺbená do svetlého piesčito-hlinitého podlažia. Rozmery: šírka 0,64 m, hĺbka 0,42 m od úrovne zachytenia (0,9 m od povrchu). Výplň: hlinitá, sivohnedej farby (obr. 2: 2; tab. 6: 3; tab. 7).

Nálezy: črep z ucha hlinenej nádoby zužujúci sa ku stredu (tab. 2: 8).

Datovanie: pravdepodobne staršia doba bronzová.

Objekt 4/2015

Kolová jama zistená v stene stavenej ryhy pri SZ okraji stavby 3,1 m od objektu č.2/2015, zahĺbená do svetlého piesčito-hlinitého podlažia. Rozmery: šírka 0,36 m, hl. 0,52 m od úrovne zachytenia, 0,92 m od povrchu (obr. 2: 2; tab. 6: 4; tab. 7). Výplň: hlinitá, hnedej farby. Bez nálezov.

Datovanie: pravdepodobne staršia doba bronzová

Rusovce, poloha „Za parkom kaštiela“

V rokoch 1998 a 1999 realizovali zamestnanci SNM-AM pod vedením I. Bazovského rozsiahly plošný odkryv v južnej časti obce. Na preskúmanej ploche s rozmermi temer 7000 m² sa zistilo osídlenie z doby bronzovej, laténskej, rímskej, sťahovania národov, stredoveku a novoveku (*Bazovský 2000*, 91; *2004b*, 95). Z doby bronzovej bola na parcele č. 1162/112 identifikovaná sídlisková jama č. 370/1999 s rozmernou amforou patriacou do kultúrneho komplexu Maďarovce/Väteřov/Böheimkirchen (ďalej M/V/B) a viaceré pôdorysy stávieb so stĺpovou konštrukciou ako aj sídliskové jamy obsahujúce keramiky mladšieho ako aj neskorého stupňa mohylovej kultúry v ich okolí. K preskúmaným sídliskovým objektom na parcele č. 1162/113 patrí aj jama č. 469/1999, ktorá bola v primárnej publikácii (*Bartík 2003*, 14, obr. 9: 469; obr. 16) zaradená len všeobecne do doby bronzovej. V súčasnosti sa prikláňame k jej datovaniu do WK.

Objekt č. 370/1999

Pri začistení sa prejavil ako oválny útvar s rozmermi 1,5 x 1 m, s miskovitým dnom v hĺbke 0,34 m od úrovne začistenia (*Bartík 2003*, 14, obr. 9: 370; obr. 15: 1-3). Zásyp mal prevažne tmavohnedú farbu zo šikmými zásypovými vrstvičkami kombinovanými s do červena prepálenou hlinou, popolom a keramikou (obr. 2: 4; tab. 6: 7). Zo zásypu pochádza keramika o hmotnosti 185 g (z toho 28 g drobná mazanica bez odtlačkov prútov), a horná časť rozmernej nádoby s hmotnosťou 6,75 kg.

Datovanie a kultúrne zaradenie: Opiera sa o nádobu patriacu do staršej alebo počiatku strednej doby bronzovej, do kultúrneho okruhu M/V/B. Ucho z ďalšej nádoby (tab. 5: 2) patrí pravdepodobne WK.

Výber keramiky:

Horná časť rozmernej nádoby hrdlom odsadeným od výdutiny. Na rozhraní hrdla a výdutiny je umiestnených 5 výčnelkov (tab. 5: 1).

Črep z hornej časti tenkostennej nádoby, pravdepodobne misy s okrajom vyhnutým von. Medzi okrajom a výdutinou ucho v tvare presýpacích hodín oválneho prierezu (tab. 5: 2).

Črep z hornej časti tenkostennej nádoby s okrajom vyhnutým von (tab. 5: 3).

Črep z tela tenkostennej nádoby (tab. 5: 4).

Objekt č. 469/1999

Na úrovni začistenia sa prejavil ako kruh s priemerom 0,9-0,95 m sýtočiernej až tmavohnedej farby (obr. 2: 3; tab. 6: 8). Šikmé dno sa zistilo v hĺbke 0,4-0,55 m od úrovne začistenia. Jama mala tvar obráteného lievika (*Bartík 2003*, 14, obr. 9: 469; obr. 16). V jej zásype sa striedali šikmé vrstvičky čiernej a červenej farby. Zo zásypu pochádza keramika o

hmotnosti 3,74 kg (z toho 77 g drobná mazanica bez odtlačkov prútov), neúplný exemplár polovice korytka rybnického, rozpadávajúce sa fragmenty žuly, asi z mlecieho zariadenia a 207 g kostí hovädzieho dobytká. Datovanie a kultúrne zaradenie: staršia doba bronzová, WK.

Výber keramiky:

Fragment páškového ucha oválneho prierezu (tab. 3: 1).

Fragment spodnej časti a výdutiny nádoby, povrch leštený (tab. 3: 2).

Črep z tela nádoby, pravdepodobne kuželovitého tvaru, nasadenie lievikovitej časti. Na črepe ucho tvaru presýpacích hodín oválneho prierezu (tab. 3: 3).

Fragment z výdutiny nádoby, povrch leštený (tab. 3: 4).

Fragment z dna a spodnej časti hrubomodelovanej nádoby, hrnca alebo zásobnice, povrch drsný (tab. 3: 5).

Fragment z dna tenkostennej nádoby, povrch leštený (tab. 3: 6).

Dno a spodná časť výdutiny tenkostennej nádoby, povrch leštený (tab. 3: 7).

Fragment z dna tenkostennej nádoby, zo spodnej časti nízky omphalos, povrch leštený (tab. 3: 8).

Fragment z hornej časti a odsadenej výdutiny misy s von vyhnutým okrajom. Okraj a výdutinu premoštuje ucho tvaru presýpacích hodín oválneho prierezu, povrch leštený (tab. 3: 9).

Fragment z hornej časti a odsadenej výdutiny misy s von vyhnutým okrajom. Okraj a výdutinu premoštuje ucho tvaru presýpacích hodín oválneho prierezu, povrch leštený (tab. 3: 10).

Črep z tela hrubostennej nádoby, povrch zámerne nerovný, vnútorná časť vyhladená (tab. 4: 1).

Črepy z tiel hrubostenných nádob, povrch zámerne zdrsnený, vnútorné časti vyhladené (tab. 4: 2-9).

Črep z tela nádoby, povrch zámerne zdrsnený, horná časť čiernej farby, vyleštená (tab. 4: 10).

Typ pozostatkov	Lat.	Zachovalosť	N úlom.	Druhy zvierat	Podrobnejší popis
lastúra		poškodená	1	<i>Unio</i>	
<i>intermaxilla a maxilla</i>	<i>dx.</i>	úlomok	1	<i>Bos?</i>	
<i>metatarsus</i>		úlomok	1	<i>Bos prim.f.taurus</i>	proximálna časť
<i>metatarsus?</i>		úlomok	1	<i>Bos prim.f.taurus</i>	distálna časť
<i>ulna</i>		úlomok	1	<i>Bos?</i>	proximálna časť, ohlodaná, poškodená
molár		poškodený	1	<i>Bos prim.f.taurus</i>	z maxily
molár		úlomky	2	<i>Bos?</i>	veľmi poškodené, z maxily?
<i>maxilla</i>		úlomok	1	<i>Bos?</i>	
premolár			1	<i>Bos prim.f.taurus</i>	z maxily
<i>costa</i>		úlomok	1	neident.	
Spolu			11		

Rusovce – Ilýrska ulica

V priebehu výstavby v južnej časti Rusoviec bol pracovníkmi SNM-AM v roku 2003-2004 preskúmaný v susedstve polohy „Za kaštielom“ priebeh novej komunikácie s plošnými rozmermi cca. 330 x 5-7 m, ako aj základové jamy niektorých novostavieb v okolí. V priebehu výskumu boli odkryté sídliskové objekty z doby bronzovej, laténskej a stredoveku (*Bazovský 2004a, 27; 2004b, 95; 2008, 131*). Nálezy zo staršej alebo z počiatku strednej doby bronzovej pochádzajú z troch z nich.

Objekt č. 2/2004

Zahĺbený objekt bol identifikovaný pri výstavbe domu na parcele č. 1093/2. Na úrovni začistenia sa prejavil ako oválny útvar s rozmermi 1,2 x 0,95 m, 0,05-0,3 m hlboký. Od súčasného povrchu sa dno objektu nachádzalo v hĺbke 1,26 m (obr. 2: 6; tab. 6: 9). Zo zásypu pochádza keramika o celkovej hmotnosti 174 g (*Bartík 2006, 35, obr. 2: 2; obr. 6: 1*). Datovanie a kultúrne zaradenie: staršia alebo počiatok strednej doby bronzovej, kultúrny okruh M/V/B.

Výber keramiky:

Fragment z odsadeného rozhrania hrdla a tela amfory premoštený uchom (tab. 5: 5).

4 drobné ohladené fragmenty z tiel nádob.

Objekt č. 42/2003

Zahĺbený objekt bol identifikovaný pri výstavbe úseku novej cesty na parcele č. 1103/7, približne 125 m juhozápadne od objektu č. 370/1999. Na úrovni začistenia sa prejavil ako spodná časť rozmernej nádoby so zachovaným priemerom 0,56 m, zahĺbenej 0,16 m do podlažia (*Bartík 2006, 35, obr. 2: 42; obr. 6: 6-7*). Jamu, do ktorej bola nádoba zapustená sa nepodarilo identifikovať (obr. 2: 5; tab. 6: 6). Z vnútornej časti do podlažia zahĺbenej nádoby pochádza fragment valcovitej šálky stojacej na lalokovitých nôžkach. Hmotnosť keramiky: 4,97 kg. Datovanie a kultúrne zaradenie: staršia alebo počiatok strednej doby bronzovej, kultúrny okruh M/V/B.

Keramika:

Črep zo šálky valcovitého, mierne ku dnu sa zužujúceho tvaru stojaca na lalokovitých nôžkach (tab. 5: 6).

Spodná časť rozmernej nádoby s hladkým povrchom (tab. 5: 7).

Objekt 14/2003

Zahĺbený objekt bol identifikovaný pri výstavbe úseku novej cesty na parcele č. 1085/1, približne 10 m západne od objektu č. 2/2004. Plytká jama nepravidelného tvaru s rozmermi 4,6 x 3,5 m na úrovni začistenia slúžila pôvodne pravdepodobne ako hliník. Z jej zásypu sa získala skupina črepov z nádob a fragment vymodelovaný do tvaru ľudskej nohy, pravdepodobne z plochého podstavca (*Bartík 2006*, 35, obr. 2: 14; obr. 4: 1-8). Zo zásypu pochádza tiež ucho z nádoby v tvare presýpacích hodín (*Bartík 2006*, obr. 6: 4). Datovanie a kultúrne zaradenie: pokročilá stredná doba bronzová, mohylová kultúra. Ucho patriace WK pokladáme za prímes.

Výber keramiky:

Ucho oválneho prierezu v tvare presýpacích hodín (tab. 5: 8).

Hrobové nálezy zo staršej doby bronzovej

V strednej časti Rusoviec, v priestore medzi železničnou traťou a Balkánskou ulicou sa od roku 1942 postupne odkrývali hroby časovo patriace do staršej doby bronzovej. Pretože údaje o polohe viacerých z nich nie sú jednoznačné a rozsiahle úseky v tejto časti obce neboli skúmané, o počte hrobov, rozsahu pohrebiska a o otázke, či sa jedná o jedno rozsiahle, alebo niekoľko menších pohrebísk nepanuje jednotný názor. Pred zaujatím stanoviska považujeme za užitočné zhrnúť doterajšie poznatky. Pre ujednotenie označenia hrobov používame číslo alebo písmeno uvedené v primárnych publikáciách doplnené rokom výskumu.

Rusovce, hroby odkryté v okolí Žandárskej stanice:

číslo hrobu nové Grabnummer neu	číslo hrobu pôvodné Grabnummer alt	kov Metall	keramika Keramik	iné nálezy andere Funde	plán hrobu Grabplan	opis Beschreibung	literatúra Literatur
H1/42	1	-	+	+	+	+	Kőszegi 1958, 43, VI: 1; Bóna 1975, Plan 30: 1, Taf, 278: 17, 280: 1-4
H2/42	2	+	+	-	+	+	Kőszegi 1958, 43, V: 2, VI: 2a-3b, 5a-b; Bóna 1975, Plan 30: 2, Taf, 278: 2,7, 13, 279: 12-15.
H3/42	3	-	-	-	+	+	Kőszegi 1958, 43; Bóna 1975, Plan 30: 3, Taf. 277: 6
H4/42	4	+	+	+	+	+	Kőszegi 1958, 43, V: 9, VI: 4, VII: 11-12, VII; Bóna 1975, Plan 30: 4, Taf, 278: 12, 14, 281: 1-15,
H5/42	5	-	-	-	+	+	Kőszegi 1958, 44; Bóna 1975, Plan 30: 5, Taf. 279: 19-21,
H6/42	6	-	+	+	+	+	Kőszegi 1958, 44; Bóna 1975, Plan 30: 6, Taf. 279: 11, 19-21, 280: 9
H7/42	7	-	+	-	+	+	Kőszegi 1958, 44, V: 1,4,5,11; Bóna 1975, Plan 30: 7, Taf. 278: 8-11

číslo hrobu nové Grabnummer neu	číslo hrobu pôvodné Grabnummer alt	kov Metall	keramika Keramik	iné nálezy andere Funde	plán hrobu Grabplan	opis Beschreibung	literatúra Literatur
H8/42	8	-	-	-	+	+	Kószegi 1958, 45; Bóna 1975, Plan 30:8
H9/42	9	+	+	-	+	+	Kószegi 1958, 45, V: 3; Bóna 1975, Plan 30:9, Taf. 278: 4, 280: 6-8
H22/76	22	+	-	+	-	+	Pichlerová 1980, 9, Obr. 3: 1-6

Rusovce, hroby odkryté v oblasti Pieskovňa a Za mlynom

číslo hrobu nové Grabnummer neu	číslo hrobu pôvodné Grabnummer alt	kov Metall	keramika Keramik	iné nálezy andere Funde	plán hrobu Grabplan	opis Beschreibung	literatúra Literatur
H10/43	10	-	+	-	+	+	Kószegi 1958, 45, V: 6; Bóna 1975, Plan 30:10, Taf. 279: 16-18, 26-29
H11/43	11	-	+	-	+	+	Kószegi 1958, 45, V: 6; Bóna 1975, Plan 30:11, Taf. 279: 10
H12/43	12	+	+	-	+	+	Kószegi 1958, 45, V: 7-8, VII: 4-6; Bóna 1975, Plan 30:12, Taf. 277: 7, 279: 9, 280: 10-13
H13/43	13	-	-	-	+	+	Kószegi 1958, 45; Bóna 1975, Plan 30:13
H14/43	14	-	-	-	+	+	Kószegi 1958, 46; Bóna 1975, Plan 30:14
H15/43	15	-	-	-	+	+	Kószegi 1958, 46; Bóna 1975, Plan 30:15
H16/43	16	-	+	-	+	+	Kószegi 1958, 46, V: 2; Bóna 1975, Plan 30:16, Taf. 278: 1-2
H17/43	17	+	+	+	+	+	Kószegi 1958, 46, V: 13, VII: 1-2; Bóna 1975, Plan 30:17, Taf. 278: 3,16, 280: 14-18

číslo hrobu nové Grabnummer neu	číslo hrobu pôvodné Grabnummer alt	kov Metall	keramika Keramik	iné nálezy andere Funde	plán hrobu Grabplan	opis Beschreibung	literatúra Literatur
H18/43	18	+	-	+	+	+	Kőszegi 1958, 46, VII: 10; Bóna 1975, Plan 30: 18, Taf. 280: 20-25
H19/43	19	-	-	-	-	+	Kőszegi 1958, 46
H20/43	20	-	+	-	-	+	Kőszegi 1958, 46; Bóna 1975, Taf. 278: 5-6, 15, 18, 279: 22-25
H21/43	21	+	+	-	+	+	Kőszegi 1958, 47, V: 12,14; Bóna 1975, Plan 30: 21, Taf. 280: 19

Rusovce, hroby odkryté v okolí Ulice pohraničníkov

číslo hrobu nové Grabnummer neu	číslo hrobu pôvodné Grabnummer alt	kov Metall	keramika Keramik	iné nálezy andere Funde	plán hrobu Grabplan	opis Beschreibung	literatúra Literatur
HA/84	A	+	-	-	-	-	Pichlerová 2001, 31, Obr.1
HB/86	B	-	+	-	-	+	Pichlerová 2001, 33, Obr.2
HC/88	C	-	+	-	+	+	Pichlerová 2001, 33, Obr.3
H1/96	I.96	-	+	-	-	+	Bazovský/Šefčáková 1999, 53, Abb 3
H1/97	I.97	-	+	-	+	+	Bazovský/Šefčáková 1999, 54, Abb 4
H2/97	II.97	+	+	-	+	+	Bazovský/Šefčáková 1999, 54, Abb 4
H/2004	-	-	-	-	-	+	Schmidtová/Barta 2014, 143
H4/2009	4	-	-	-	+	+	Schmidtová/Barta 2014, 143

Obr. 3. Bratislava-Rusovce. Miesta nálezu hrobov. a. Hroby s presným priestorovým určením, b. Hroby s približným priestorovým určením, c. Hroby s neistým priestorovým určením.

Abb. 3. Bratislava-Rusovce. Fundplätze der Gräber. a. Gräber mit genauer räumlichen Bestimmung, b. Gräber mit ungefähre räumlichen Bestimmung, c. Gräber mit unsicherer räumlichen Bestimmung.

- Kováčsova ulica, južne od pieskovne, „na mieste, kde sa končí záhrada patriaca k domu č. 238“. Poloha býva označovaná aj „Za starým mlynom“ (obr. 3: 6). V roku 1972 sa na mieste odkryli dva kostrové hroby WK (H3-4/72) s keramikými nádobami a jeden žiarový (nedatovaný) hrob bez nálezov (Pichlerová 1980a, 15). Miestom nálezu je pravdepodobne západná časť parcely č. 731/1.

- Kováčsova ulica, „záhrada za domom 382“ (parceta medzi domami 381 a 238). V roku 1978 tu preskúmala M. Pichlerová dva kostrové hroby WK (H5-6/78), z nich jeden s výbavou i milodarmi, druhý porušený, bez nálezov (Pichlerová 1980a, 17; Pichlerová 1980b, 219). Miestom odkryvu je pravdepodobne západná časť parcely č. 725/20 (obr. 3: 7).

- Ulica Pohraničníkov, dom č. 512, parceta č. 654/1 (obr. 3: 8). V roku 1984, našli vo vybagrovanej zemine z jamy 2 nákrčníky (HA/84). Pôvodný predpoklad, že tvoria súčasť depotu (Pichlerová 1985, 199) bol neskôr prehodnotený v prospech výbavy hrobu WK (Pichlerová 2001, 31). I keď nepoznáme pôvodnú nálezovú situáciu, obidva môžu pochádzať z jedného hrobu, ako dvojica nákrčníkov na hrdle pochovaných z hrobu č. 15 na pohrebisku WK v Zsennye (Nagy 2013, 83), alebo z hrobov č. 322 a 785 na pohrebisku kultúry unterwöbling Franzhausen I (Neugebauer/Neugebauer 1997, Taf. 147, 329, 494, 577). Všetky tri pohreby boli bohato vybavené a uložené v drevených rakvách.

-V strede ulice Pohraničníkov, medzi domami č. 511 a 680, parceta č. 673 (obr. 3: 9). V roku 2004, bol vo výkope odkrytý „hrob skrčenca“ (Schmidtová/Vorlíčková 2006, 176; Schmidtová/Barta 2014, 143), pravdepodobne bez pohrebnej výbavy a milodarov (H/2004).

Hroby, ktorých priestorové určenie je neisté:

-Ulica Pohraničníkov, pozemok „severne od domu č. 512“ (obr. 3: 10). V roku 1988 získalo SNM-AM z nekonkrétne určenej polohy 2 nádoby zo staršej, alebo z počiatku strednej doby bronzovej (HC/88). Nálezca uviedol, že pri nádobách bola ľudská kostra (Pichlerová 2001, 33).

-Pozdĺž pravej strany ulice Pohraničníkov v smere Kórejská – Vývojová. V roku 1986 sa pri hĺbení ryhy porušil kostrový hrob WK (HB/86), z ktorého L. Snopko zachránil 4 nádoby (Pichlerová 2001, 33). Úsek ulice meria 280 m preto len predpokladáme, že hrob sa nachádza v blízkosti koncentrácie hrobov na ulici Pohraničníkov (obr. 3: 11).

-Doteraz nie je definitívne uspokojivo vyriešené určenie miesta nálezov 21 hrobov WK preskúmaných pracovníkmi

Z hľadiska identifikácie miesta nálezov môžeme hroby rozdeliť do troch kategórií:

Hroby, ktorých priestorové určenie je presné:

-Pieskovňa na Kováčsovej ulici. Približne v strede duny, v pieskovni (obr. 3: 1) preskúmala L. Kraskovská v roku 1949 hrob skrčenca s inventárom WK. Poloha hrobu (H1/49) je zachytená na nepublikovanom pláne výskumu pohrebiska z doby rímskej z rokov 1968-1970, uloženom v oddelení dokumentácie SNM-AM (Kraskovská 1954, 301; Pichlerová 1980a, 14, obr. 1).

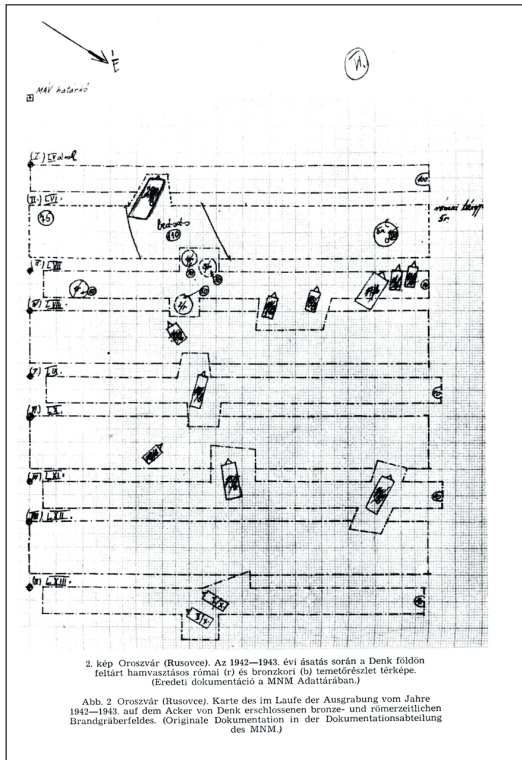
- Ulica Pohraničníkov, parcely č. 680 a 681. V rokoch 1996-1997 preskúmal I. Bazovský vo výkopoch pre základy domov 3 kostrové hroby WK (H1/96; H1-2/97) s výbavou a milodarmi (Bazovský/Šefčáková 1999, 53), navzájom vzdialené 4-15 m (obr. 3: 2).

- Parceta č. 656. V roku 2009 odkryli pri stavbe rodinného domu pracovníci Mestského múza objekt č. 4, obdĺžnikovú jamu so zaoblenými rohmi s uloženým zvyškom kostrového hrobu bez nálezov (H4/2009). Autori výskumu predpokladajú, že hrob patrí k pohrebisku WK na ulici Pohraničníkov (Schmidtová/Barta 2014, 141) vzdialenému vyše 70 m západným smerom (obr. 3: 3).

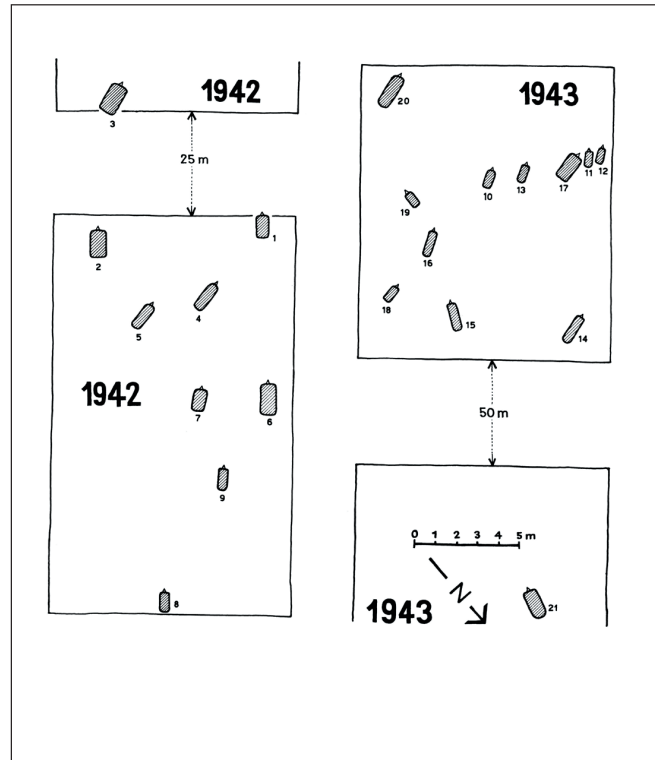
Hroby, ktorých priestorové určenie je približné:

-Pieskovňa na Kováčsovej ulici. Zhruba v strede duny, na bližšie neurčenom mieste v pieskovni s rozmermi cca. 75x40 m (obr. 3: 4) preskúmala L. Kraskovská v roku 1956 hrob skrčenca (H2/56) s inventárom WK (Kraskovská 1958, 578; Pichlerová 1980a, 14, obr. 1).

-Kováčsova ulica „Pri žandárskej stanici“ (dom č. 378, parceta č. 711). Na „ploche medzi domami č. 377 a 378“ (obr. 3: 5) odkryla v r. 1977 M. Pichlerová kostrový hrob WK (H22/77) s početnými ozdobami (Pichlerová 1978, 198; 1980a, 9, obr. 3: 1-6).

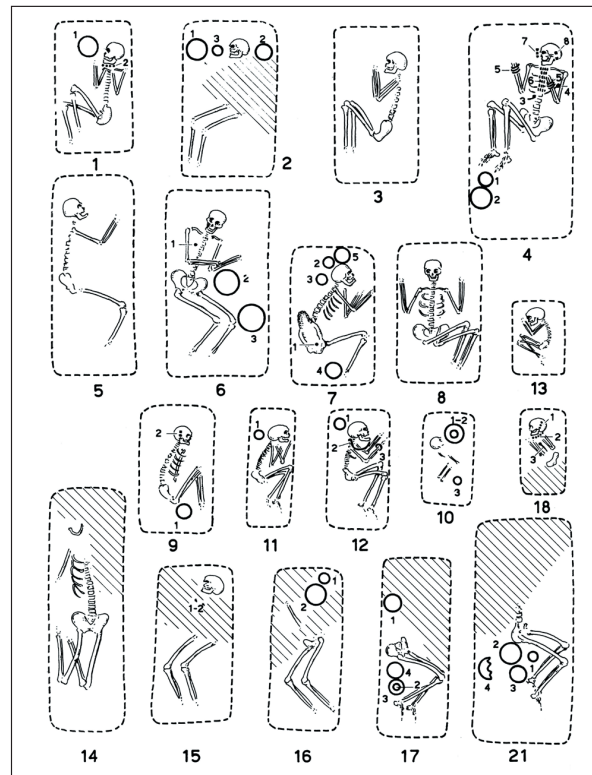
Obr. 4. Bratislava-Rusovce. Terénny plán úseku pohrebiska odkrytého v roku 1942. Podľa Radnóti/Gabler 1982, Abb. 2.
Abb. 4. Bratislava-Rusovce. Geländeplan des 1942 freigelegten Gräberfeldabschnitts. Nach Radnóti/Gabler 1982, Abb. 2.

Obr. 5. Bratislava-Rusovce. Plány úsekov pohrebiska odkrytých v rokoch 1942–1943. Podľa Bóna 1975, Plan 29.
Abb. 5. Bratislava-Rusovce. Pläne der in den J. 1942–1943 freigelegten Gräberfeldabschnitte. Nach Bóna 1975, Plan 29.

Maďarského národného múzea v Budapešti pod vedením A. Bottyána. Z publikácií výsledkov uvedených aktivít je zrejme, že výkopové práce v rokoch 1942–43 prebiehali na viacerých polohách v západnej časti obce, predovšetkým na vyvýšenine medzi železničnou traťou a Kováčovou ulicou (Köszegi 1958, 43; Radnóti/Gabler 1982, 48, 8 kép). V primárnych publikáciách sa stretne v súvislosti s hrobmi zo staršej doby bronzovej s dvomi určeními miesta ich nálezu: „Denkovým poľom“ (Radnóti/Gabler 1982, 48, 2 kép) a „Okolím budovy žandárskej stanice smerom ku dráhe železnice“ (Köszegi 1958, 43). Informáciu o mieste sondáže „za vojny na roli vedľa bývalej žandárskej stanice a tiež v susedných záhradách, ako aj v záhradách za mlynom“ podal E. Kraskovskej v teréne v roku 1949 bývalý robotník na vykopávkach maďarských archeológov (Kraskovská 1949) pravda bez údajov, čo konkrétne sa na polohách našlo. V dokumentácii SNM-AM je z uvedenej obliadky uložený schematický náčrt.

- Približnú polohu „Denkovho poľa“ určil pri príležitosti spracovania topografie antickej Gerulaty „dedukčnou metódou i svedectvom pamätníka“ V. Varsík, ako priestor nachádzajúci sa v mieste parcel č. 724-725, ktorý bol v úplnosti odkrytý pri skúmaní rímskeho pohrebiska č. II (Varsík 1996, 22). Určenie severu a poloha hraničného kameňa železnice na terénnom pláne A. Bottyána z roku 1943 (obr. 4) dovoľuje záver, že zisťovacími sondami preskúmaná plocha s rozmermi zhruba 12 x 14 m ležala v priestore

Obr. 6. Bratislava-Rusovce. Plány hrobov preskúmaných v rokoch 1942–1943. Podľa Bóna 1975, Plan 30.
Abb. 6. Bratislava-Rusovce. Pläne der in den J. 1942–1943 untersuchten Gräber. Nach Bóna 1975, Plan 30.

neskoršej pieskovne na Kováčsovej ulici. O podobnom umiestnení uvažovala aj M. Pichlerová (*Pichlerová 2001*, 30). Nakoľko pieskovňa sa nachádza cca 50 m západne od budovy bývalého mlyna, v štyridsiatych rokoch jedinej pevnej stavby v tejto časti vyvýšeniny, aj údaj „v záhradách za mlynom“ nie je v rozpore s určením polohy pohrebiska. Zjednodušené plány štyroch odkrytých úsekov s označenými číslami hrobov z výskumu v rokoch 1942-43 zverejnil I. Bóna. Ak porovnáme rozmiestnenie hrobov H10-20/43 „na Denkovom poli“ na terénnom pláne A. Bottyána (obr. 4) s jednou z plôch na zjednodušenom pláne I. Bónu (obr. 5) vidíme, že sa navzájom presne zhodujú (*Radnóti/Gabler 1982*, 48, 2 kúp; *Bóna 1975*, 238, 249, Plan 29). Hrob H21/43, na Bónovom pláne vyznačený približne 50 m severovýchodne od tejto skupiny by sa teoreticky ešte zmestil do priestoru pieskovne pred jej hranicou s cintorínom. Úvahu, že 12 hrobov WK (H10-21/43) preskúmali v roku 1943 v priestore bývalej pieskovne na Kováčsovej ulici (obr. 3: 12) posilňuje skupina šiestich súvekých hrobov, ktoré na jej východnom okraji v dĺžke približne 90 m odkryli L. Kraskovská a M. Pichlerová. Pri odkryve rozsiahleho úseku pohrebiska č. II z doby rímskej a včasnostredovekého cintorína nachádzajúceho sa severovýchodne od bývalej pieskovne hroby zo staršej doby bronzovej neidentifikovali (*Pichlerová 1980a*, 13), čo vylučuje pokračovanie pohrebiska WK severovýchodným smerom. Na druhej strane nemôžeme vylúčiť ani možnosť, že hroby „z Denkovho poľa“ našli zhruba 50 m juhovýchodným smerom, v mieste kde vyvýšeninu presekáva železničná trať.

-Budova niekdajšej žandárskej stanice dodnes stojí (*Pichlerová 1980a*, 9), avšak termín „na roli vedľa budovy a v záhradách v jej okolí“ určeniu miesta starého výskumu na presnosti nepridáva. Už M. Pichlerová predpokladala, že v rokoch 1942-43 odkryli 21 kostrových hrobov v západnej časti záhrady patriacej k budove (*Pichlerová 1980a*, 7). Neskôr, na základe publikácie A. Radnótiho a D. Gablera tento predpoklad modifikovala v tom zmysle, že sa na mieste našlo iba okolo 11 hrobov nositeľov WK (*Pichlerová 2001*, 30). Ak pripustíme, že koncentrácia ôsmich hrobov (H1-2, 4-9/42) na jednej z plôch s rozmermi približne 12 x 17 m na zjednodušenom pláne I. Bónu (*Bóna 1975*, 238, Plan 29) pochádza zo západnej časti záhrady v okolí žandárskej stanice (parcely č. 711), hrob H3/1942, na Bónovom pláne 25 m juhozápadne od tejto skupiny snáď odkryli niekde v strede medzi parcelou a okrajom cintorína (obr. 3: 13).

Hromadný nález keramiky

Zo sídliskami ani s pohrebiskom nemôžeme spoľahlivo spojiť poškodenú dvojchú nádobu väčších rozmerov v ktorej bolo údajne uložených 5 džbánkov, objavenú v roku 1966 náhodne na Kováčsovej ulici. Nakoľko „sa v profile jamy nezistila kultúrna vrstva“ označila M. Pichlerová nález ako keramický depot WK (*Pichlerová 1980a*, 21). Miestom nálezu je podľa dostupných podkladov rozhranie parciel č. 800 a 801 (obr. 2: 7).

VYHODNOTENIE

Na slovenskom území patriacom geograficky k Zadunajsku tvoria najdôležitejšiu zložku pamiatok nositeľov WK hrobové nález, nechýba hromadný nález keramiky a sídliskové súbory z dvoch polôh.

Hrobové nálezky zo staršej doby bronzovej

Najvýraznejší prameň pre poznanie WK predstavujú pohrebiská. Z najväčšieho z nich v Hainburgu/Teichtal a z rady oveľa menších v Dolnom Rakúsku a v Burgenlande pochádza vyše 750 hrobov. Predpokladá sa, že v minulosti boli nejakým spôsobom na povrchu označené. V Jois, v blízkosti severného brehu Nezdiderského jazera sa do súčasnosti zachovali rozmerné mohyly nasýpané nad hrobmi nositeľov WK (*Leeb 1987*, 231; *Krenn-Leeb 2011*, 11; *Hicke 1987*, 24). V priebehu rokov 1942-2009 sa v katastri Rusoviec identifikovalo 36 hrobov priradených viac-menej spoľahlivo nositeľom WK. Ako konštatovala M. Pichlerová, hroby zo staršej doby bronzovej sa v Rusovciach našli na troch polohách (*Pichlerová 2001*, 30).

Z „Pohrebiska 1“, či „role a záhrad v okolí žandárskej stanice“ pochádza podľa našich poznatkov 10 hrobov, označovaných ako hroby H1-9/42 (*Bóna 1975*, Plan 29-30; *Köszegi 1958*, 43-45) a hrob H22/77 (*Pichlerová 1980a*, 9). Rozostupy medzi nimi dosahovali 2,5-5,5 m s výnimkou hrobu H3/42, ktorý bol údajne nájdený 25 m juhozápadným smerom od tejto skupiny.

Predpokladáme že na druhej polohe označovanej ako „Pohrebisko 2“, „Pieskovňa na Kováčsovej ulici“ alebo „Za mlynom“ sa našlo 18 hrobov. Môžeme k nim priradiť pohreby H10-20/43 nájdené v roku 1943 „na Denkovom poli“, od ktorých je hrob H21/43 vzdialený 50 m severovýchodným smerom. Hroby H1/49, H2/56, H3-4/72 a H5-6/78 odkryté L. Kraskovskou a M. Pichlerovou dokladajú nezávisle od starších výskumov, že na juhozápadnom okraji vyvýšeniny v okolí pieskovne nositeľa WK pochovávali. Rozostupy medzi hrobmi na súvislom úseku odkrytom v r. 1943 dosahujú od niekoľkých desiatok centimetrov po viac ako 5 m (*Pichlerová 1980a*, 12; *Bóna 1975*, Plan 29-30).

Z tretej polohy „na Ulici Pohraničníkov“ pochádza 8 hrobov nájdených v priestore presahujúcom v smere juhozápad-severovýchod 80 m. Z nich hroby H1/96, H1-2/97, HA/1984, HB/1986, HC/1988 obsahujú charakteristické nálezky, dva hroby H/2004 a H4/2009 sú bez výbavy a milodarov. Len u troch hrobov preskúmaných v r. 1996-1997 dokážeme určiť rozostupy navzájom: 4 a 12 m (*Bazovský/Šefčáková 1996*, 53; *Schmidtová/Barta 2014*, 141; *Pichlerová 2001*, 31).

Areál, v ktorom sa hroby zo staršej doby bronzovej v Rusovciach do roku 2016 identifikovali dosahuje v smere severozápad-juhovýchod dĺžku približne 300 m, v smere severovýchod-juhozápad približne 230 m (obr. 3). Konečný rozsah pohrebného areálu nie je známy, pretože v zastavanej a záhradkársky využívannej mestskej časti neboli doteraz jeho okraje spoľahlivo určené. Podľa súčasného stavu poznania sa zdá, že hroby ukladali v troch skupinách, ktoré bývajú označované aj ako samostatné pohrebiská (*Pichlerová 1980a*, 9; *2001*, 30), navzájom vzdialené 90 a 180 m. Pretože priestor medzi skupinami bol len nedostatočne archeologicky preskúmaný je ho problematické označiť za nevyužitý na pochovávanie.

Aj najväčšie známe pohrebisko nositeľov WK na polohe Teichtal v Hainburgu má bezpečne určený len západný okraj. Vyše 320 hrobov je na ňom uložených v zóne orientovanej v smere severozápad-juhovýchod v dĺžke cca. 570 m a šírke 60-80 m (*Krenn-Leeb 2011*, 14, Abb. 8). Priestor uloženia hrobov na dvoch vzdušnou čiarou 17 km vzdialených lokalitách je teda rozmermi porovnateľný. Nejde však o jedinú zhodu. V Hainburgu je severozápadná skupina pozostávajúca z okolo 30 hrobov oddelená od hlavnej oblasti pochovávania archeologicky preskúmanou medzerou širokou 140 m. Aj na základe situácie na rakúskej lokalite niet dôvod pochybovať, že všetky hroby WK v Bratislave-Rusovciach sú súčasťou jedného pohrebiska. Do akej miery je ale rozdelenie nekropoly na tri skupiny hrobov oprávnené, môžu preukázať až archeologické výskumy v priestore medzi nimi.

Uloženie veľkej časti zosnulých na nekropole v Hainburgu je v líniách, predovšetkým juhovýchodnú časť pohrebiska tvoria rady hrobov s pravidelnými odstupmi. Usporiadanie severozápadnej skupiny je voľnejšie, s nevýraznými, medzerovitými radmi, odstupy medzi hrobmi sú väčšie (*Krenn-Leeb 2011*, Abb. 8). O štruktúre pohrebiska v Rusovciach sme informovaní predovšetkým na základe čiastkových plánov publikovaných I. Bónom (obr. 5). Ten uvádza, že „usporiadanie hrobov, ktoré sú len približne orientované na zhodnú svetovú stranu zjavne neprebehlo podľa systému, hroby bez vzájomného prepojenia spája len spoločné miesto pochovávania“ (*Bóna 1975*, Plan. 29; 237). Skupina troch hrobov (H1/96, H1-2/97) odkrytých v rokoch 1996-7 (*Bazovský/Šefčáková 1996*, 53) nie je s uvedeným konštatovaním v rozpore.

26 z 36 rusoveckých hrobov môžeme zaradiť do staršej doby bronzovej na základe priloženej keramiky a kovovej zložky odevu a ozdôb, zväčša aj spôsobu uloženia v skrčenej polohe. Menej spolahlivých je 8 hrobov bez nálezov u ktorých poznáme z plánu alebo len opisu spôsob uloženia zosnulého. U dvoch hrobov bez hrobového inventáru a bez poznania spôsobu uloženia telesných zvyškov (H/2004; H6/78) je zaradenie do staršej doby bronzovej len pravdepodobné. Pri pokuse chronologicky definovať dobu používania pohrebiska zo staršej doby bronzovej v Rusovciach je veľkým problémom spôsob publikovania hrobov a nálezov z nich. Predovšetkým inventár 21 hrobov odkrytých v rokoch 1942-43 je treba spätne rekonštruovať na základe publikácií F. Köszegiho a I. Bónu. Pokým F. Köszegi vyobrazuje v príspevku 19 keramických nádob, u I. Bónu ich nájdeme dvojnásobok. I. Bóna publikuje aj „náhodné nálezy“, skupinu ôsmich celých nádob, ktoré zjavne pochádzajú z porušených hrobov, tieto však u F. Köszegiho nenájdeme (*Bóna 1975*, Taf. 270: 1-8). Nejasné sú niektoré súbory, ktorých súpis inventáru sa u uvedených autorov odlišuje, čo nakoniec jeden z nich priznáva (*Bóna 1960*, 204; *1975*, 249). Informačnú hodnotu znižujú fotografické vyobrazenia nálezov, ktoré sú u nerekonštruovaných nádob a fragmentov bronzových artefaktov na hranici rozpoznatelnosti a aj u úplných predmetov postrádame detaily tvarov a výzdoby (*Köszegi 1958*, Tab. V-VIII; *Bóna 1975*, Taf. 277-281). Nie dobrá situácia sa dá riešiť len tým spôsobom, že výrazné nálezy sa chronologicky analyzujú a datovanie hrobov, ktoré ich obsahujú sa aplikuje na celé pohrebisko. Taký postup pravda skrýva riziko, že analyzované hroby zachytávajú len časť obdobia pochovávania nositeľov WK v Rusovciach. Až do vyhotovenia nového katalógu na základe nálezov a originálnej dokumentácie ide o jediné možné riešenie. Z rusoveckých hrobov poznáme nasledujúce typy kovovej industrie:

Ihlice s oválnou nezdobenou terčovitou hlavicou (H18/43) sa vyskytujú v hornom Podunajska a Porýní, ako aj v Čechách, Dolnom Rakúsku, na Morave a na západnom Slovensku. Spájané sú zo starším stupňom únětickej kultúry i s nitriansko-úněticou fázou únětickej kultúry. Ďalšie sú však zaradené mladšie, do klasického stupňa únětickej kultúry (*Bartelheim 1998*, 69; *Bátora 2000*, 357; *Novotná 1980*, 21).

Ihlice s veľkou zdobenou terčovitou hlavicou (H4/42) sa vyskytujú v Čechách, Dolnom Rakúsku, na južnej Morave a na západnom Slovensku. Chronologicky patria mladšiemu úseku staršej doby bronzovej, stupňa A2 v oblasti rozšírenia wieselburskej i únětickej kultúry (*Novotná 1980*, 24; *Bartelheim 1998*, 68; *Benkovsky-Pivovarová 2015*, 47; *Bátora 2000*, 357).

Ihlice s hlavicou zvinutou do očka (H4/42). Jednoduchý typ ihlíc rozšírený v širokej oblasti strednej Európy sa použil od ranej až po neskorú dobu bronzovú temer bezo zmien (*Bartelheim 1998*, 66). Na juhozápadnom Slovensku sa vyskytujú od záveru nitriansko-únětickej fázy únětickej kultúry, ako aj v hrobách únětickej kultúry (ďalej UK), v druhej polovici stupňa BA1 a prvej polovici stupňa BA2 (*Bátora 2000*, 360). Na pohrebisku v Chorvátskom Grobe sa taká ihlica vyskytla v hrobe č. 1 spolu so šperkom tvaru vřbového listu. Na tom istom pohrebisku sa v hrobe č. 3 vyskytol džbánok tvarovo patriaci WK, čo naznačuje datovanie pohrebiska a teda pravdepodobne i džbánku WK z hrobu č. 3 už do stupňa BA1. Ďalšia ihlica s hlavicou zvinutou do očka pochádza z hrobu č. 16 vo Veľkom Grobe, ktorý obsahoval okrem odlievaného nákrčníku aj džbánok WK. Podľa seriatej tabule Z. Benkovskej-Pivovarovovej patrí tento hrobový inventár k najstarším v stupni BA2 (*Studeníková 1975*, 11; *Novotná 1980*, 29; *Benkovsky-Pivovarová 2015*, 48, Abb. 120).

Ihlice so slučkovitou hlavicou (H12/43, H2/97). Ihlice, ktorých hlavicu tvorí slučka z tenkého drôtu a drôtom býva omotaná aj horná časť ihly sú rozšírené od východného Francúzska až po juh karpatskej kotliny. Ich časové zaradenie je široké, od ranej po počiatok strednej doby bronzovej (*Novotná 1980*, 14; *Bartelheim 1998*, 67). Na západe Slovenska patrí ich väčšia časť nositeľom UK, pričom jeden exemplár sa vyskytol aj s nádobou maďarovskej kultúry (*Benkovsky-Pivovarová 2015*, 49, 131).

Masívne nákrčníky s uškom na ukončeniach (HA/1984, H12/43). Z lokality poznáme tri exempláre kruhového prierezu, z nich dva s uškom na obidvoch ukončeniach, z hrobu H12/43 pochádza exemplár s jedným ukončením

zahroteným. Nákrčníky z hrobov UK spája M. Novotná predovšetkým s jej klasickým stupňom, ich výskyt v depotoch dokladá používanie až do počiatku strednej doby bronzovej (Novotná 1984, 23). Ako ukazuje seriálna tabeľa Z. Benkovskej-Pivovarovovej, hroby s masívnymi nákrčníkmi z pohrebisku v Abraháme a vo Veľkom Grobe patria do staršieho obdobia stupňa BA2 (Benkovsky-Pivovarová 2015, 58, Abb. 120).

Špirálovité náramky z bronzovej tyčinky. 2 exempláre z hrobu H4/42 majú po päť vinutí, ich prierez nepoznáme, avšak podľa fotografií mohol byť polooválny, alebo skôr tvaru písmena D. Obdobné náramky sú rozšírené na hornom a strednom Dunaji, v Čechách, Nemecku i v Poľsku v hroboch, ako aj v depotoch. V českej UK sa vyskytujú len v jej mladšej fáze (Bartelheim 1998, 63). Obdobne sú datované špirálovité náramky na pohrebisku v Jelšovciach, kde sa v dvoch prípadoch vyskytli spolu s ihlicami s terčovitou hlavicou. V hrobe č. 16 na pohrebisku vo Veľkom Grobe sú také náramky spoločne s džbáňkom WK, ihlicou s hlavicou zvinutou v očko a nákrčníkom s uškami na ukončeníach (Benkovsky-Pivovarová 2015, 66, 131).

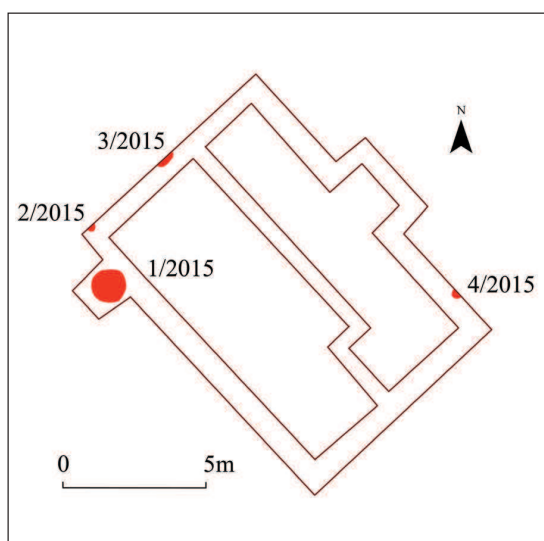
Kruhový drôtený šperk sa podľa dostupných dokladov vyskytol v Rusovciach v siedmich hroboch. Pokým v dvoch z nich (H9/42, H18/43) nie sú šperky z vyobrazenia bezpečne určiteľné, z hrobu H2/42 pochádza zlatý krúžok s dvojitého drôtu a stočenými koncami. Výraznú skupinu predstavujú šperky dvojitou slučkou zo štyroch hrobov (H4/42, H17/43, H22/77, H2/97). Drôtený šperk so spätnou slučkou sa vyskytuje už v hroboch záverečného stupňa nitrianskej kultúry, avšak bez zmeny ho ukladali aj do hrobov s keramikou UK (Vladár 1973, 146; Batora 2000, 321,355).

Zo stručného preverenia kovového inventáru z hrobov Rusovciach vyplýva, že na pohrebisku WK sa pochovávalo v priebehu stupňa BA2, kovová industria alebo keramika typická pre predchádzajúci či nasledujúci stupeň nie je v dostupných nálezoch zastúpená. Z hrobov pochádza výlučne keramika charakteristická pre WK. U dvoch nádob z hrobu H5/78 bola naznačená príbuznosť s keramikou vyspelej fázy UK (Pichlerová 1980a, 20, obr. 3: 9-10). Pokým, hrncovité nádoby s uchom sa vyskytujú na pohrebiskách UK i kultúry Unterwöbling, ďalšia hrncovitá nádoba s lievikovitým hrdlom a zdrsnenou spodnou časťou blízka nádobe z Rusovciach sa vyskytla aj v súbore WK z jamy č. 17 v Zenye - Kavicsbányi (Nagy 2013, Taf. 33: 7), takže príslušnosť hrobu H5/78 k UK nemôžeme potvrdiť.

Sídliskové nálezy zo staršej a z počiatku strednej doby bronzovej

Sídliskové nálezy sa v základných prehľadoch o WK bežne spomínajú, ale v porovnaní s pohrebiskami sú menej početné, málo publikované a s výnimkou len predbežne zverejneného pôdorysu 17,5 m dlhého a 7,5 m širokého pôdorysu domu z Gattendorfu nevýrazné (Bóna 1975, 236; Neugebauer 1994, 57; Leeb 1987, 236). Práve konštrukcia základov domu z Gattendorfu (približne 12 km vzdialeného od Rusovciach) tvorená ležiacimi trámami naznačuje, prečo je obtiažne podobné stavby na lokalitách, kde sa mechanicky strhne ornica identifikovať (Krenn-Leeb, 2011, 16). V oblasti rozšírenia kultúrneho okruhu M/V/B boli skúmané početné opevnené i otvorené osady, z ktorých poznáme pôdorysy domov i viaceré typy sídliskových jám (Batora 2015, 101; Neugebauer 1994, 119; Stuchliková 1993, 265), čo ale neplatí pre oblasť položenú južne od Dunaja a východne od Viedenského lesa, kde je lokalít, odkrytých objektov i nálezov menej.

V Rusovciach sú v súčasnosti sídliskové objekty WK bezpečne doložené z dvoch polôh navzájom vzdialených približne 2 km. Jediným údajom o rozsahu osád je vzdialenosť 53 m medzi sídliskovými jamami 10/2010 a 1/2015 na polohe „Tehelný hon“. Sídliskové jamy 370/1999, 42/2003 a 2/2004 s nálezmi kultúrneho okruhu M/V/B na polohe „Za parkom kaštieľa“ sú navzájom vzdialené 115 m, respektíve 155 m.

Tab. 7. Bratislava-Rusovce. 1-3 Tehelný hon. Objekty 1-4/2015
Taf. 7 Bratislava-Rusovce. 1-3 Tehelný hon. Objekte 1-4/2015

Na dvoch polohách zo sídliskovými nálezmi z staršej alebo počiatku strednej doby bronzovej v Rusovciach sú zastúpené nasledujúce typy identifikovaných situácií:

Sídlisková vrstva z doby bronzovej nebola na polohách „Tehelný hon“, a „Za parkom kaštieľa“ identifikovaná. I keď sa z podorničnej vrstvy na parcele č. 1224/15 získali tri rozmerne fragmenty keramiky WK, nepokladáme ich za doklad kultúrnej vrstvy ale neidentifikovanej, plytko zahĺbenej sídliskovej jamy. Predpokladáme, že osídlenie na obidvoch polohách bolo rozptýlené a jeho intenzita nestačila na vytvorenie kultúrnej vrstvy.

Kolové jamy z polohy „Tehelný hon“ môžeme priradiť osídleniu staršej doby bronzovej len s istou výhradou. Odkrytá situácia na parcele 1224/212 pozostáva zo sídliskovej jamy č. 1/2015 patriacej nositeľom WK a troch kolových jám č. 2-4/2015 v jej okolí. Jamy s priemerom 0,34-0,64 m a hĺbkou 0,7-0,92 m od súčasného povrchu (tab. 6: 2-4) postačovali na stabilizovanie masívnych zvislých stĺpov tvoriacich nosnú časť nadzemnej stavby. S výhradou, že preskúmaná plocha nie je reprezentatívna a bezpečné datovanie kolových jám s odstupmi 3–13 m nepoznáme, v mieste predpokladáme existenciu domu, ktorého nadzemnú časť niesli stĺpy zahĺbené do identifikovaných kolových jám (tab. 7).

Druhú skupinu jám charakterizuje šírka ich najväčšej výdute presahujúca priemer kruhového ústia, ako aj väčšia hĺbka. Na základe etnografických paralel a nálezov obilovín v zásypoch bývajú považované za zásobnice na obilie - silá, v ktorých sa uskladňovalo osivo, obilie určené na konzumáciu, prípadne iné potraviny (Hajnalová 2012, 119). Do tejto skupiny zaraďujeme tri objekty WK, jamy 10/2010 a 1/2015 z polohy „Tehelný hon“, ako aj jamu 469/1999 z polohy „Za parkom kaštiela“ (tab. 6: 1, 5, 8).

K nie bežne odkrývaným situáciám patrí objekt č. 42/2003, spodná časť rozmernej nádoby zapustená do podlažia (tab. 6: 6). Hrubostennú zásobnicu pevne zafixovali zakopaním do zeme. Keďže nepoznáme pôvodnú výšku nádoby ani pôvodnú úroveň terénu môžeme len odhadovať, či na povrch presahovala horná časť a hrdlo, alebo miesto zásobnice na sídlisku bolo utajené. Predpokladáme, že zakopaná zásobnica slúžila na uschovávanie sypkých alebo tekutých zásob. Fragment valcovitej šálky stojacej na lalokovitých nôžkach bezpečne datuje účelové zariadenie do obdobia existencie kultúrneho okruhu M/V/B. Do podlažia napevno zahĺbené zásobnicové nádoby sa využívali počas viacerých období doby bronzovej (Palátová/Salaš 2002, 53).

Dve plytké jamy s miskovitým dnom (tab. 6: 7, 9) tvoria štvrtú skupinu sídliskových objektov zo staršej a z počiatku strednej doby bronzovej v Rusovciach. Na rozdiel od predchádzajúcich skupín je objekt 370/1999 a 2/2004 z polôh „Za parkom kaštiela“ a „Ilýrska ulica“ problematické funkčne určiť. Na základe nálezov zo zásypu obidve patria do kultúrneho okruhu M/V/B.

Z odkrývaných situácií zo staršej alebo z počiatku strednej doby bronzovej v Rusovciach pochádzajú artefakty zastúpené fragmentmi hlinených nádob, praslenom a mazanicou, ako aj ojedinelým fragmentom tretej podlažky. Ďalšiu skupinu nálezov predstavujú kosti hovädzieho dobytku, oviec alebo kôz, lastúry, ulity a botanické zvyšky. Ak označíme keramické artefakty zo sídliskových jám za odpad, môžeme ich podľa nálezovej situácie a stupňa fragmentácie zaradiť do kategórií (Neustupný 1996, 496). V primárnej polohe sa odkryla spodná časť rozmernej zásobnicovej nádoby (objekt 42/2003) pôvodne zahĺbená do zeme. Stupeň zachovania rozmerných nádob z objektov 1/2015 a 370/1999 naznačuje možnosť primárnej polohy, stav zachovania ostatných keramických úlomkov z obidvoch objektov však odpovedá skôr sekundárnej polohe, čiže do jám boli vhozené v poškodenom stave. Predpokladáme, že nálezy z jám 10/2010, 469/2999, 2/2004 a 3/2015 sú terciárny, postdepozíčnými procesmi viac ráz premiestnený odpad.

Z troch sídliskových jám WK v Rusovciach pochádza skupina fragmentov keramiky ktorá umožňuje úplnú alebo čiastočnú tvarovú rekonštrukciu (obr. 7-8).

Fragment s uchom nasadeným pod okrajom (obr. 7: 1) pochádza z jedno, alebo dvojchého džbanu, ktoré predstavujú charakteristický tvar WK (Leeb 1987, Abb. 3: A1-3, B 1-3).

Z džbanu s nižšie postaveným uchom a lievikovitým hrdlom (Bóna 1975, 242; Leeb 1987, Abb. 3: C 1-3) pochádza črep z hornej časti výdute (obr. 7: 3). V Rusovciach sa podobné džbány našli napr. v hrobách 7/42, 11/43 a 12/43.

Predpokladáme, že aj fragment (obr. 7: 2) tvoril spodnú časť džbanu.

Rozmerný fragment z hornej časti výdutiny s horizontálnou lištou (obr. 7: 5) pochádza z tzv. veľkého džbanu (Leeb 1987, Abb. 3: D 1), výstižnejšie označenie je však „dvojchý nádob s lievikovitým hrdlom“ (Hicke 1987, 103: THG 1, Neugebauer 1994, Abb. 31: 1, 2, 4).

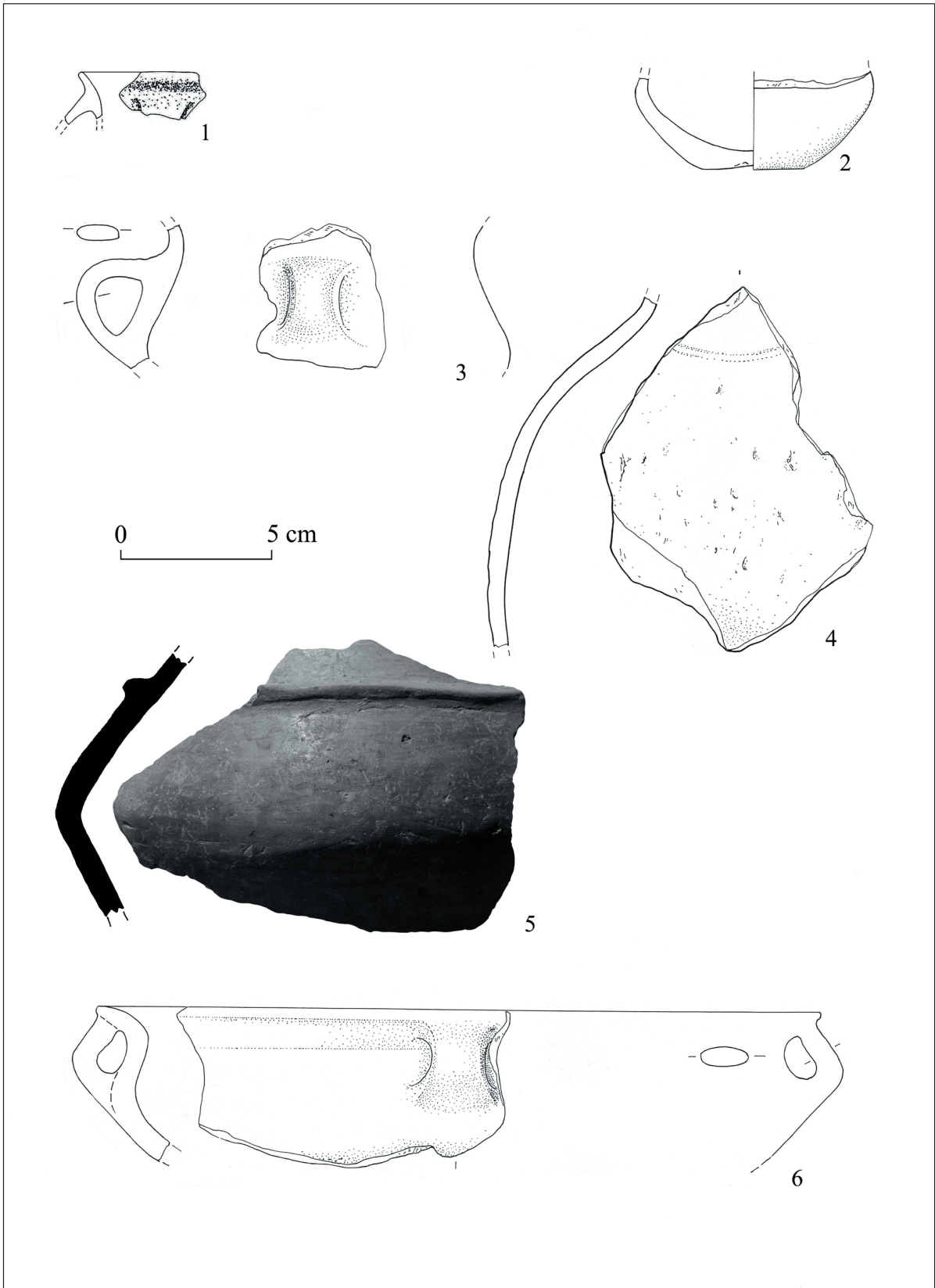
Misa s lievikovo otvoreným hrdlom a uchom v tvare presýpacích hodín nasadeným pod okrajom (obr. 7: 6) takisto zapadá do škály keramiky WK (Leeb 1987, Abb. 4: G 2). Zhodné keramické tvary uložili v Rusovciach do hrobov 1/42, 2/42, 20/43, 21/43 a 1/97.

Vo všetkých troch sídliskových jamách WK sú zastúpené hrnce a zásobnice s lievikovitým hrdlom. Na rozhraní hrdla a hornej časti výdute sú doplnené uchom alebo horizontálnymi plastickými lištami (obr. 8: 1-2, 3,6). Pre tieto účelové nádoby je charakteristický zámerne, pravdepodobne hrebeňom zdrsnený povrch (Nagy 2013, 100). Je zaujímavé, že masívne črepy so zdrsneným povrchom nechýbajú ani na pohrebisku, v hrobách 10/43 a 20/43. Podľa I. Bónu boli črepy z väčších nádob ukladané na dná hrobových jám okrem Rusoviec i v Gattendorfe (Bóna 1975, 240). Keramické nálezy zo sídliskových objektov WK v Rusovciach majú analógie na pohrebisku.

Menšia škála keramických tvarov pochádza zo sídliskových jám kultúrneho okruhu M/V/B. Rozmerné bezuché tvary so širokým valcovitým hrdlom a so stlačenou baňatou spodnou časťou blízke amfore z objektu 370/1999 (tab. 5: 1) označil A. Točík ako amfory typu C5. Podľa nálezovej situácie z Nitrianskeho Hrádku predpokladal, že sa vyskytujú až v klasickom stupni maďarovskej kultúry a prežívajú do neskorého, pretože slúžili ako prototypy amfor strednej doby bronzovej (Točík 1964, 29). Na území rozšírenia veteřovskej kultúry na Morave bývajú označované ako bezuché amfory. Pokým A. Točík spomína výskyt podobných tvarov na území rozšírenia kultúry s inkrustovanou keramikou, na Morave presvedčivo doložili, že sa vyvinuli s mladoúnětických predlôh. Spôsobom stvárnenia hornej časti sa amfora z Rusoviec do istej miery odlišuje od valcovitých hrdiel maďarovských tvarov, odpovedá ale úplne keramickým tvarom veteřovskej kultúry (Ondráček/Stuchlíková 1988, 11, obr. 7: 7). Zhodné tvary nájdeme aj v náplni böheimkirchenskej skupiny veteřovskej kultúry (Neugebauer 1994, Abb. 67: 14)

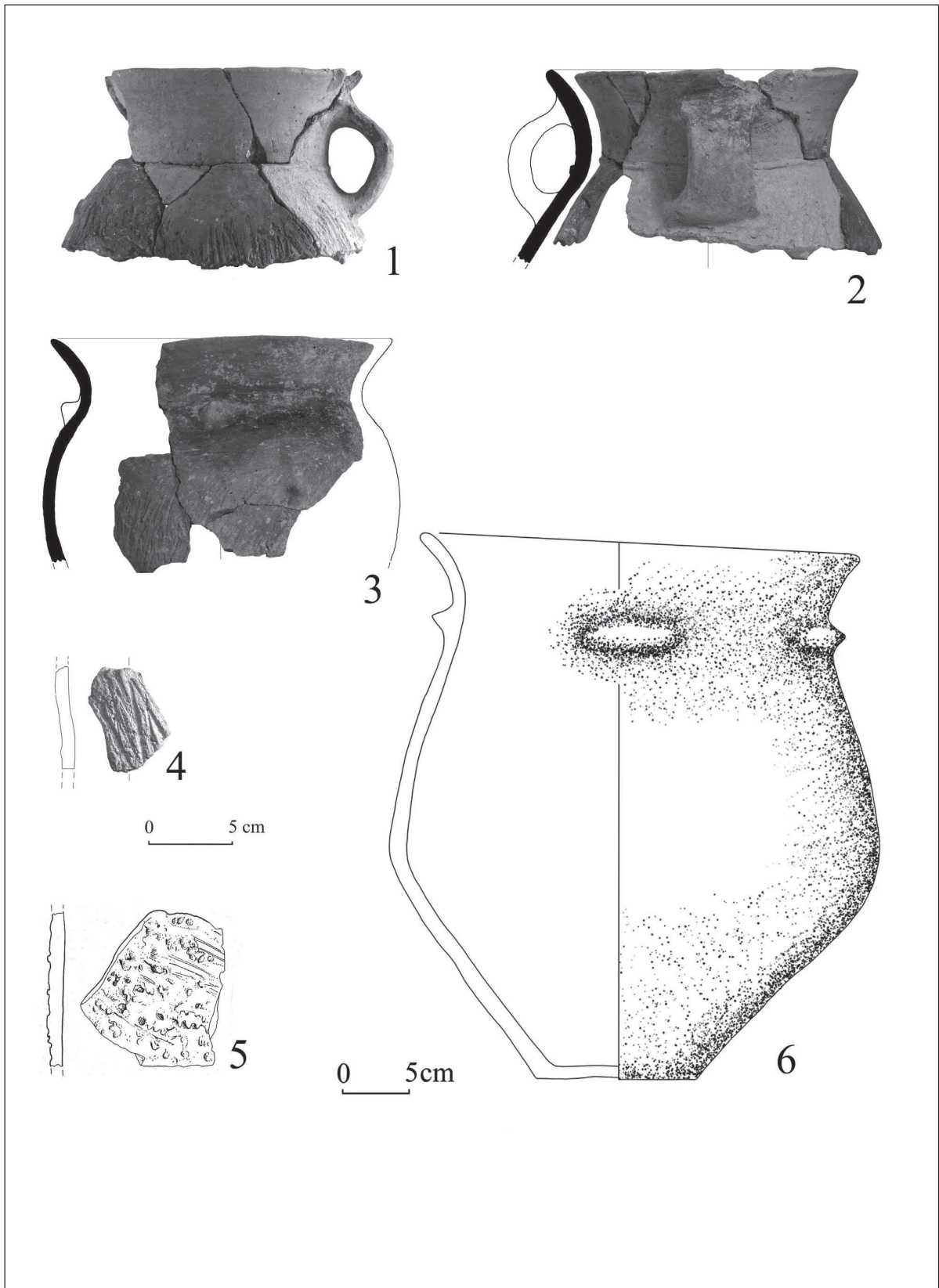
Šálku kónického tvaru zužujúcu sa smerom ku dnu (tab. 5: 6) môžeme prirovnať k šálkam Typu B1, maďarovskej kultúry (Točík 1964, 24). Na Morave, v náplni veteřovskej kultúry sa označujú termínom soudkovitý hrnek (Ondráček/Stuchlíková 1988, 16).

- O fragmente, na ktorom pásikové ucho premostuje výrazné odsadenie hrdla od výdute baňatého tvaru (tab. 5: 5) predpokladáme, že pochádza z amfory typu C1 alebo C2. Podľa klasifikácie A. Točíka ide o najvýraznejšiu skupinu amfor maďarovskej kultúry (Točík 1964, 24). Podobné tvary veteřovskej kultúry na Morave majú výrazne odsadené hrdlo od tela (Ondráček/Stuchlíková 1988, 11) podobne, ako fragment z jamy č. 2/2004 v Rusovciach.

Obr. 7. Bratislava-Rusovce. Výber keramiky zo sídliska wieselburskej kultúry (obr. 7: 5 podľa *Mellnerová Šuteková* 2015, obr. 5: 7).

Abb. 7. Bratislava-Rusovce. Keramikauswahl von der Siedlung der Wieselburg Kultur (Abb. 7: 5 nach *Mellnerová Šuteková* 2015, Abb. 5: 7).

Obr. 8. Bratislava-Rusovce. Výber keramiky zo sídliska wieselburskej kultúry (obr. 8: 1-3 podľa Mellnerová Šuteková 2015, obr. 3: 1-2).

Abb. 8. Bratislava-Rusovce. Keramikauswahl von der Siedlung der Wieselburg Kultur (Abb. 8: 1-3 nach Mellnerová Šuteková 2015, Abb. 3: 1-2).

Záver

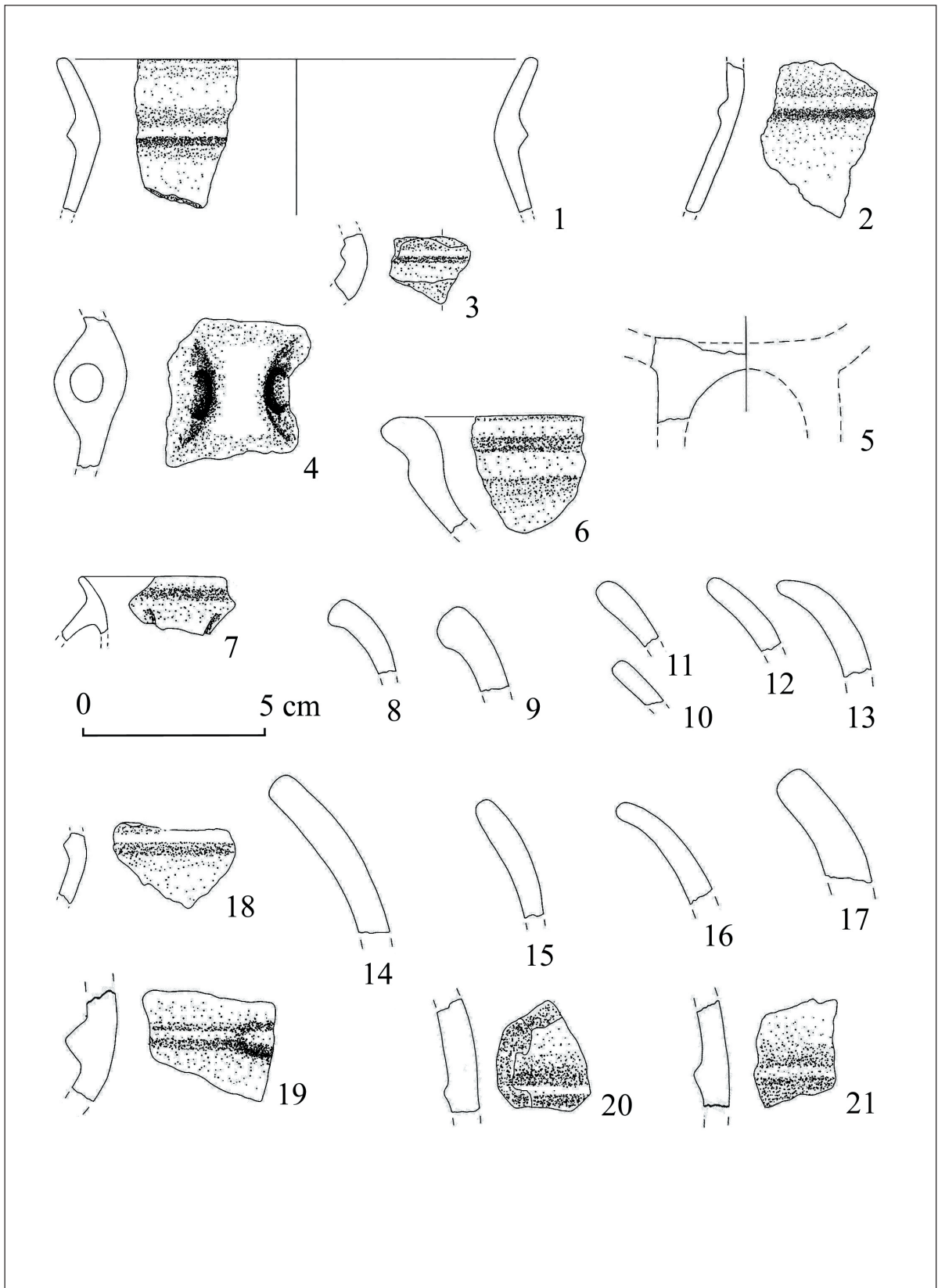
Výskum pamiatok wieselburskej kultúry má už temer 130 ročnú tradíciu. Jej rozšírenie sa neobmedzuje len na eponymnú maďarskú župu Mosonmagyaróvár (nemecky Wieselburg), ale na západe siaha po Viedenský les, na severe ho ohraničuje rieka Dunaj, na východe tok rieky Rába a na juhu siaha do maďarskej župy Vas. V tomto priestore presahujúcim 6000 km² je známych vyše 60 lokalít, predovšetkým pohrebísk, menej sídlisk a hromadných nálezov keramiky (Leeb 1987, 231, Abb. 1; Neugebauer 1994, 57; Krenn-Leeb 2011, 11; Nagy 2013, 75; Bóna 1975, 231; Bátor/Vladár 2015, 31). Slovenský úsek uvedeného priestoru dosahuje temer 100 km², čiže necelé 2% rozsahu. Vzhľadom ku skutočnosti, že z neho v súčasnosti poznáme pamiatky wieselburskej kultúry z troch polôh navzájom vzdialených 1-1,8 km (obr. 1-2), ide o nadpriemernú hustotu lokalít. Predpokladáme však, že je len dôsledkom intenzívneho archeologického skúmania zadunajskej časti Bratislavy. Značný počet sídliskových lokalít bol zistený aj v najjužnejšej oblasti rozšírenia WK, v maďarskom komitáte Vas (Nagy 2013, 75). Keramické nádoby WK sa vyskytujú aj severne od toku Dunaja, na západnom Slovensku na niektorých pohrebiskách nitrianskej a únětickkej kultúry. V súvislosti s nimi sa používa termín „úněticko-wieselburská zmiešaná skupina“ (Vladár 1969, 450; Leeb 1987, 234), ktorá však jadrú osídlenia WK nepatrí. Niektoré keramické tvary naznačujú, že keramická zložka WK môže byť zastúpená aj v súboroch z hradného kopca v Bratislave-Devíne, exponovanej polohy nad sútokom Dunaja a Moravy (Studeníková 1993, obr. 64: 8; Harmadyová 2012, 129, obr. 186). Určenie doby existencie WK vychádza predovšetkým z analýzy kovovej zložky výbavy zosnulých, ako aj z výskytu jej charakteristickej keramiky v inom, dobre datovanom kultúrnom prostredí (Bóna 1975, 245; Hicke 1987, 176; Vladár 1969, 456; 1973, 176, 224, Leeb 1987, 231). Z pohľadu relatívnej chronológie sa WK objavuje v priebehu stupňa BA1, na vyústenie jej vývoja nie sú názory jednotné. Niektorí bádatelia počítajú s prežívaním až do stupňa BB1, odvolávajú sa na hroby spoľahlivo datované bronzovými artefaktmi kozsiderskej doby z oblasti Neziderského jazera, v ktorých však chýba keramika, či na všeobecnú tendenciu prežívania kultúr staršej doby bronzovej až na počiatok strednej (Neugebauer 1994, 61; Bóna 1975, 248; Nagy 2013, 105). Iní poukazujú na skutočnosť, že v závere staršej doby bronzovej do areálu rozšírenia WK prenikali nositelia kultúrneho okruhu Maďarovce/Věteřov/Böheimkirchen (Benkovský-Pivovarová 1981, 34; Kiss 2013, 67). V roku 1973 bolo v štúdiu o starobronzových kultúrach na strednom Dunaji zhodnotený aj chronologický postavenie pamiatok WK. E Schubert ju časovo zaradil do svojej fázy 3, keď bola súčasná s únětickou, kisapostagskou a unterwöblingskou kultúrou a fázy 4, v ktorej sa objavili pamiatky kultúry Vaty, ako aj okruhu M/V/B. Na rozdiel od predchádzajúcich, do nasledujúcej strednej doby bronzovej nepreživa (Schubert 1973, 36). Ani o štyridsať rokov neskôr nie je autorom známy nálezový celok s keramikou WK, ktorý by bolo možné spoľahlivo datovať na počiatok strednej doby bronzovej, do stupňa BB1.

Územie rozšírenia věteřovskej kultúry v Rakúsku môžeme rozdeliť na niekoľko oblastí. Časť Dolného Rakúska nachádzajúca sa severne od toku rieky Dunaj patrí spoločne s južnou Moravou k jadrú jej výskytu. Južne od Dunaja, západne od Viedenského lesa je rozšírená osobitá Böheimkirchenská skupina věteřovskej kultúry, ktorej vznik sa spája s vplyvmi s věteřovsko/maďarovského prostredia prenikajúcimi do oblasti rozšírenia kultúry Unterwöbling (Neugebauer 1994, 122). Z obidvoch vyššie uvedených oblastí sú známe významné sídliskové lokality kultúrneho okruhu M/V/B ako Weidendorf-Buhuberg či Böheimkirchen-Hochfeld. Aj z tretej oblasti, východne od Viedenského lesa a južne od Dunaja pochádzajú niektoré súbory keramiky o ktorých príslušnosti ku kultúrnemu okruhu M/V/B niet pochýb. Jedná sa však o málopočetné súbory, vo viacerých prípadoch premiešané s keramikou s výzdobou Litzén (Benkovský-Pivovarová 2006, 179; Ruttikay 1971, 42). Obdobná situácia je aj v severozápadnom Maďarsku, kde sa na území rozšírenia WK tiež vyskytujú sídliskové lokality pripisované věteřovskej kultúre (Melis 2014, 37). Podľa V. Kiss věteřovská kultúra expandovala do priestoru východne od Viedenského lesa k Neziderskému jazera a ďalej do povodia Ráby, až po východnú hranicu rozšírenia WK (Kiss 2013, 65). V Zadunajskej však nechýbajú ani džbány charakteristické pre maďarovskú kultúru. Maďarskí bádatelia uvažujú, že „migrácia regionálneho významu“ z oblasti rozšírenia maďarovskej kultúry do severného Zadunajska prebiehala v dvoch vlnách, z ktorých mladšia zo sebou prináša aj prvky skupiny Svätý Peter (Ilon 1999, 265). Do tohto obrazu zapadá výskyt nádob „věteřovskej a maďarovskej kultúry“ na pohrebisku WK v Hainburgu, autorom výskumu označených ako importy (Neugebauer 1994, Abb. 30: 4-5).

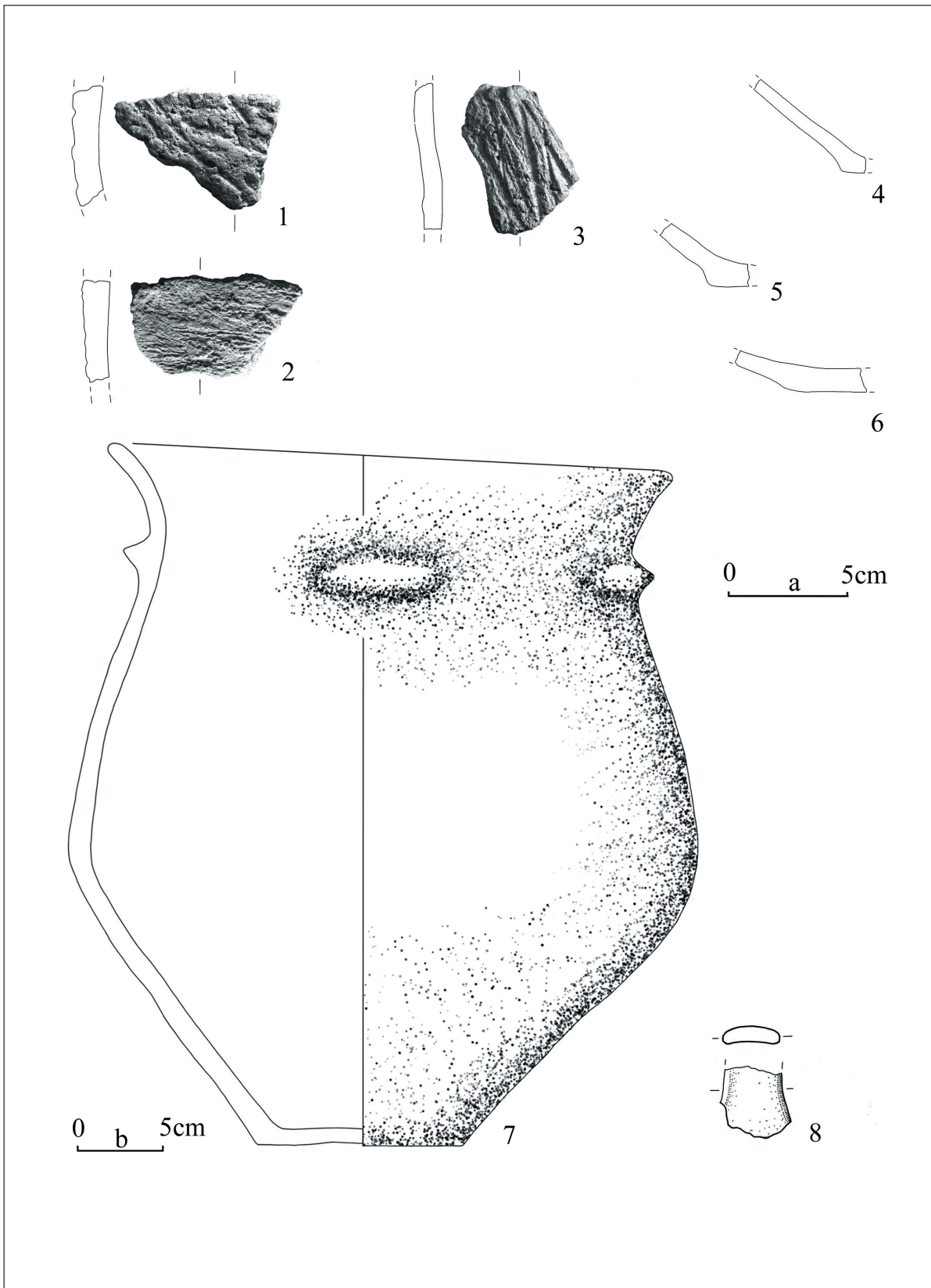
Staršia, prípadne začínajúca stredná doba bronzová je na území mestskej časti Bratislava-Rusovce zastúpená hrobmi, sídliskovými jamami a keramickým depotom wieselburskej kultúry, ako aj sídliskovými jamami kultúrneho okruhu Maďarovce/Věteřov/Böheimkirchen. Pri pohľade na mapu obce vidíme, že v 2,3 km dlhej línii sa nachádzajú dva sídliskové areály navzájom vzdialené zhruba 2 km a pohrebný areál v strede medzi nimi (obr. 1). Zhruba v tej istej línii neskôr založili osady z pokročilej strednej a mladšej doby bronzovej, doby rímskej, ako aj stredoveké obce Jarovce a Rusovce. Východný okraj tejto línii ohraničuje záplavové územie Dunaja (Bartík 2003, 5, obr. 1).

Z hľadiska poznania situácie severozápadnej časti Zadunajska v staršej a na počiatku strednej doby bronzovej je prínosné, že v zadunajskej časti Bratislavy boli okrem osídlenia WK časovo zaradeného predovšetkým na základe inventáru z hrobov do stupňa BA2 spoľahlivo identifikované aj nálezové situácie a pamiatky patriace kultúrnemu okruhu M/V/B. Tieto predstavujú autentické sídlisko nositeľov uvedeného kultúrneho okruhu, v žiadnom prípade sa nejedná o keramické importy do iného kultúrneho prostredia. Žiaľ na základe málopočetného súboru keramiky zo sídliskových jam nedokážeme presnejšie datovať osídlenie nositeľov kultúrneho okruhu M/V/B v zmysle stupňov BA2 alebo BB1.

Na základe keramiky z hrobu č. 297 z pohrebiska v Hainburgu je zrejmé, že nositelia kultúrneho okruhu M/V/B boli s nositeľmi WK v kontakte. Nepochybne aktuálnu otázku, či ich osídlenie v Rusovciach malo charakter následnosti alebo po istú dobu aj spoločnej existencie nedokážeme zodpovedať. Jediný náznak v tomto smere, črep z uchom tvaru presypacích hodín typickým pre WK v sídliskovej jame č. 370/1999 patriacej okruhu M/V/B môže byť do mladšej sídliskovej jamy vtrúsený. Do budúcnosti je však treba túto problematiku pri archeologických výskumoch v slovenskej časti Zadunajska sledovať.

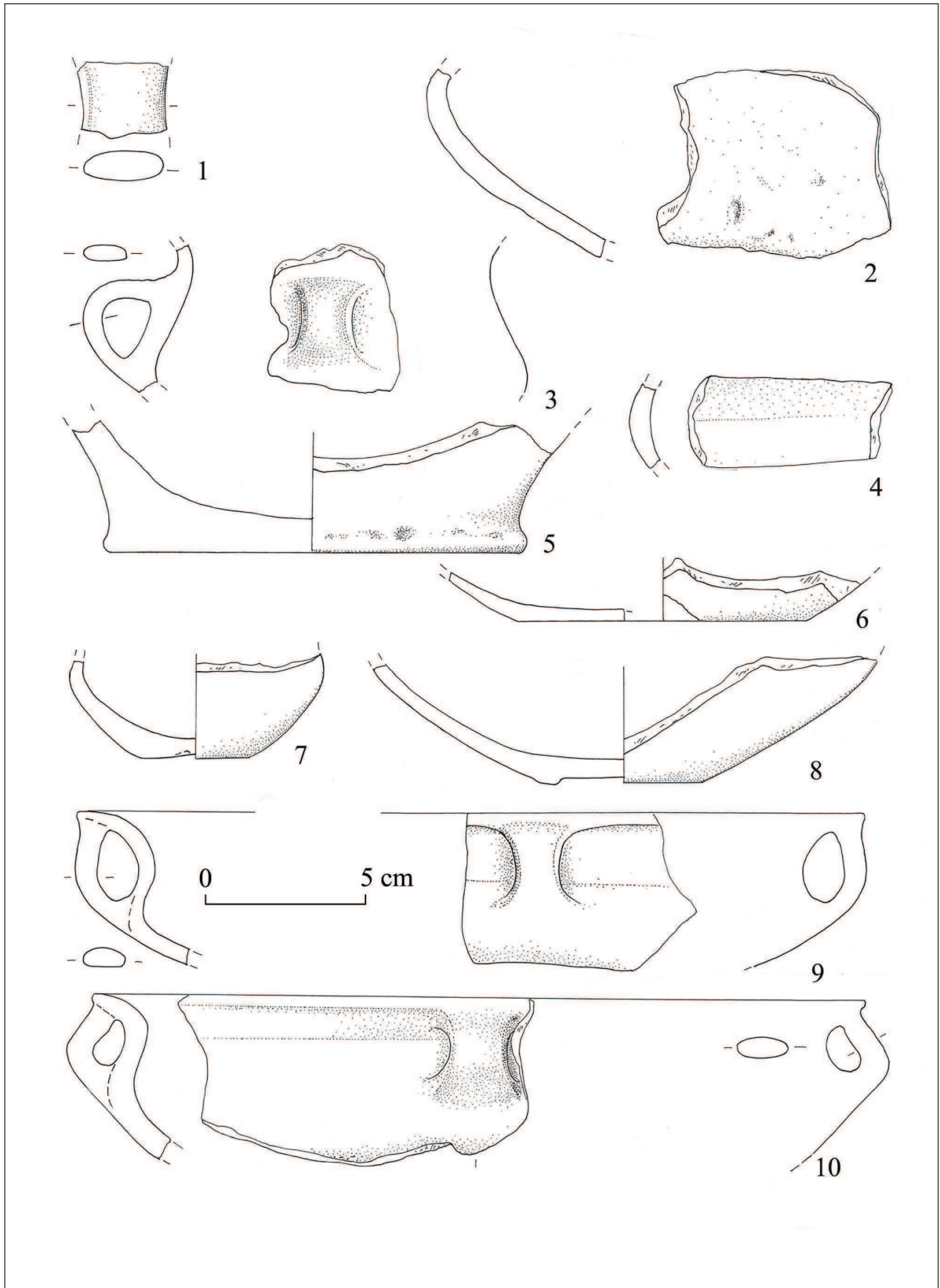

Tab. 1. Bratislava-Rusovce. 1-3 Tehelný hon, vrstva. 4-21 Objekt 1/2015.
 Taf. 1. Bratislava-Rusovce. 1-3 Tehelný hon, Schicht; 4-21 Objekt 1/2015.

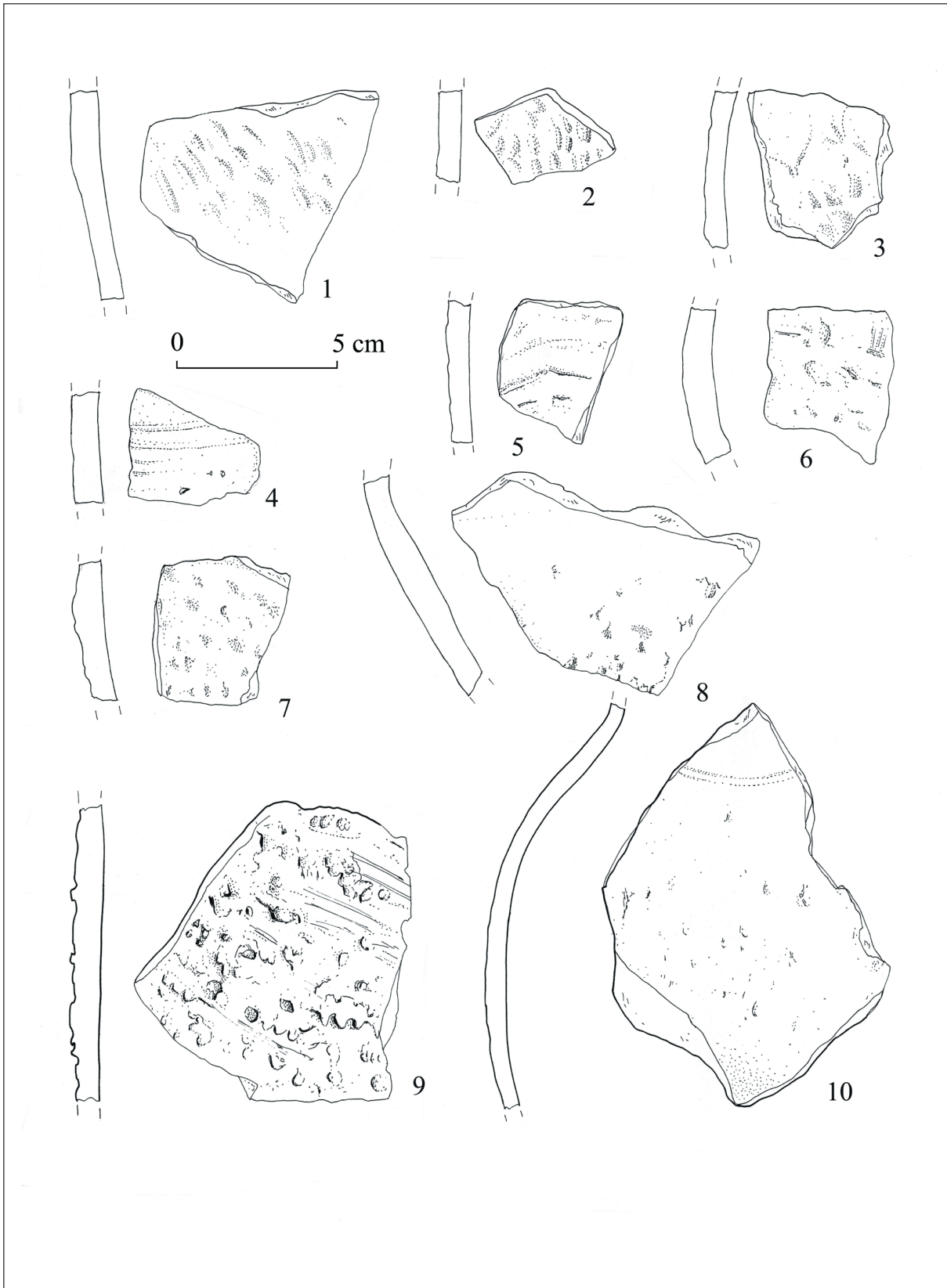

Tab. 2. Bratislava-Rusovce. 1-7 Objekt 1/2015, 8 Objekt 3/2015. Mierka a: 1-6,8, mierka b: 7.
 Taf. 2. Bratislava-Rusovce. 1-7 Objekt 1/2015; 8 Objekt 3/2015. Maßstab a: 1-6,8, Maßstab b: 7.

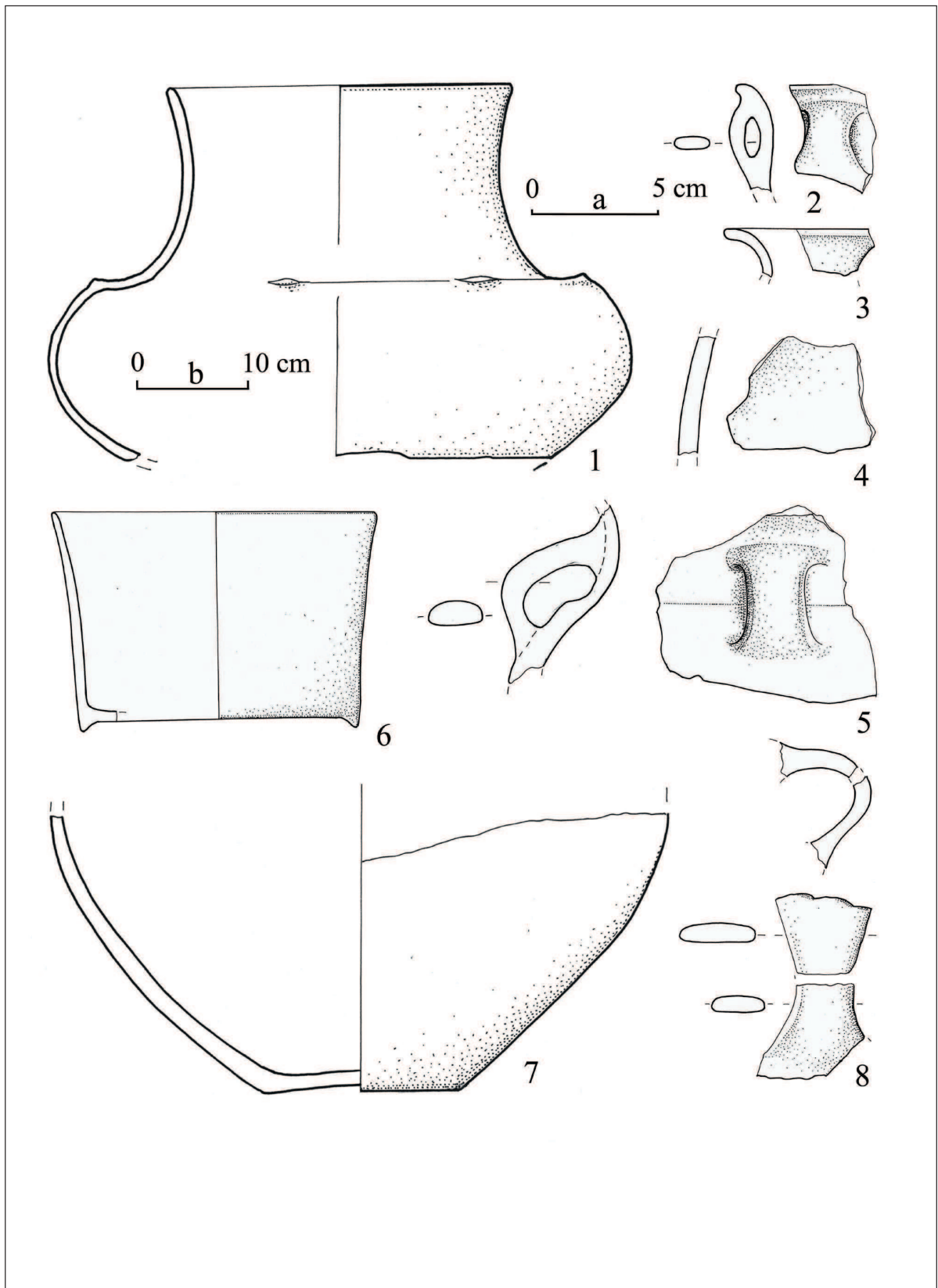

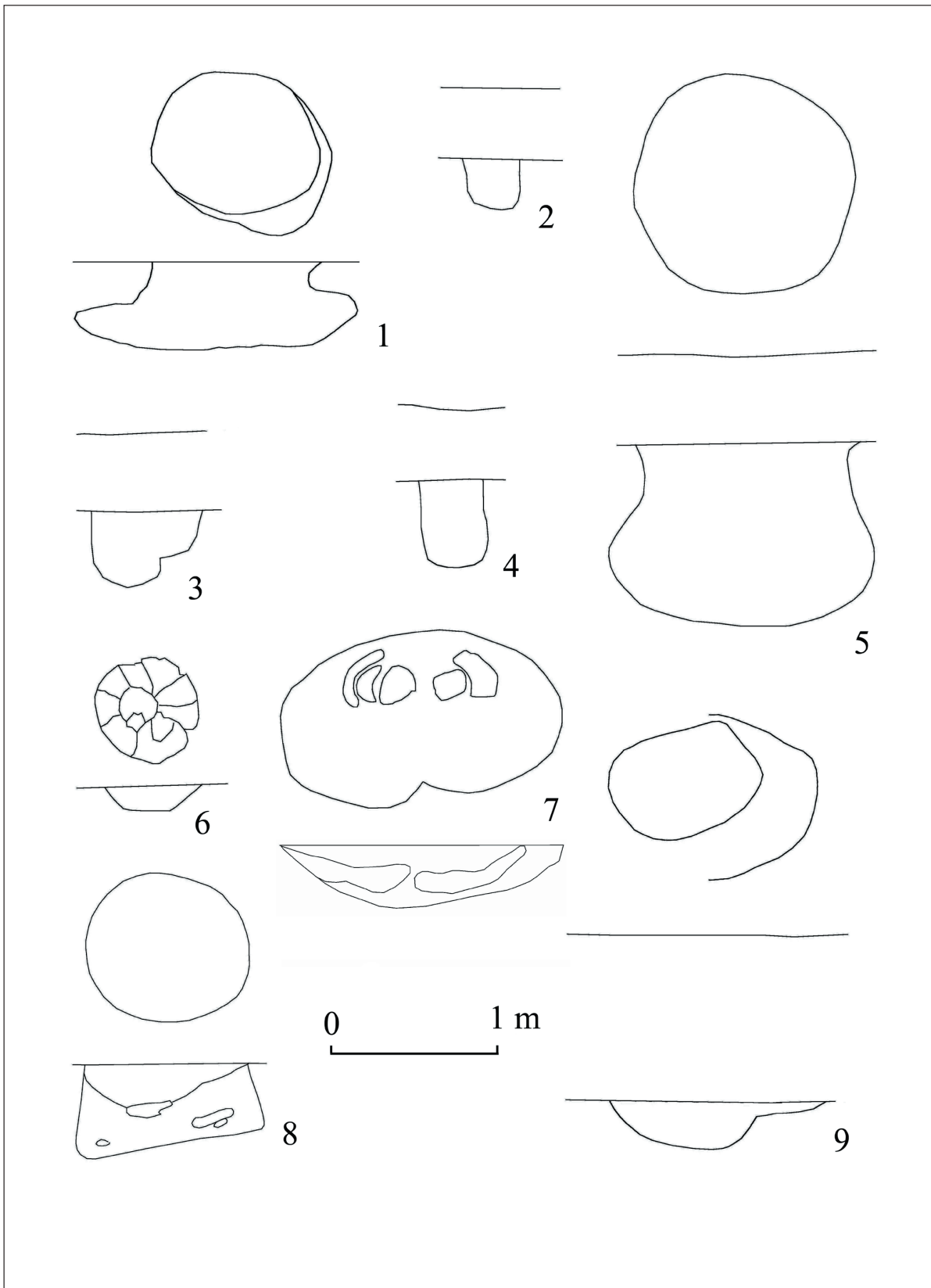
Tab. 3. Bratislava-Rusovce. Objekt 469/1999.
 Taf. 3. Bratislava-Rusovce. Objekt 469/1999.

Tab. 4. Bratislava-Rusovce. Objekt 469/1999.
Taf. 4. Bratislava-Rusovce. Objekt 469/1999.

Tab. 5. Bratislava-Rusovce. 1-4 Objekt 370/1999, 5 Objekt 2/2004, 6-7 Objekt 42/2003, 8 Objekt 14/2003. Mierka a: 2-6,8, mierka b: 1,7.
 Taf. 5. Bratislava-Rusovce. 1-4 Objekt 370/1999; 5 Objekt 2/2004; 6-7 Objekt 42/2003; 8 Objekt 14/2003. Maßstab a: 2-6,8, Maßstab b: 1,7.

Tab. 6. Bratislava-Rusovce. 1 objekt 10/2010, 2 objekt 2/2015, 3 objekt 3/2015, 4 objekt 4/2015, 5 objekt 1/2015, 6 objekt 42/2003, 7 objekt 370/1999, 8. objekt 469/1999, 9 objekt 2/2004.

Taf. 6. Bratislava-Rusovce. 1 Objekt 10/2010; 2 Objekt 2/2015; 3 Objekt 3/2015; 4 Objekt 4/2015; 5 Objekt 1/2015; 6 Objekt 42/2003; 7 Objekt 370/1999; 8. Objekt 469/1999; 9 Objekt 2/2004.

LITERATÚRA

- Bartelheim 1998* – M. Bartelheim: Studien zur böhmischen Aunjetitzer Kultur – Chronologische und chorologische Untersuchungen. Band 1-2 UPA 46, Bonn 1998.
- Bartík 2003* – J. Bartík: Sídliisko zo strednej doby bronzovej v Bratislave - Rusovciach. Eine mittelbronzezeitliche Siedlung in Bratislava-Rusovce. Zbor. SNM 97, Arch.13, 2003, 5-34.
- Bartík 2006* – J. Bartík: Pokračovanie výskumu sídliska z doby bronzovej v Bratislave - Rusovciach. Weitere Erforschung der bronzezeitlichen Siedlung in Bratislava-Rusovce. Zbor. SNM 100, Arch. 16, 2006, 33-44.
- Bátora 2000* – J. Bátora: Das Gräberfeld von Jelšovce/Slowakei. Teil 1-2. Kiel 2000.
- Bátora 2015* – J. Bátora: Osídlenie. In: V.Furmánek/J.Bátora/O.Ožďáni/V.Mitáš/R.Kujovský/J.Vladár (Hrsg.): Staré Slovensko 4 Doba bronzová. Nitra 2015, 101-111.
- Bátora/Vladár 2015* – J. Bátora/J. Vladár: Wieselburská kultúra. In: V.Furmánek/J.Bátora/O.Ožďáni/V.Mitáš/R. Kujovský/J.Vladár (Hrsg.): Staré Slovensko 4 Doba bronzová. Nitra 2015, 31-33.
- Bazovský 2000* – I. Bazovský: Sídliisko z obdobia sťahovania národov v Bratislave – Rusovciach. Zbor. SNM 96, Arch. 10, 2000, 91-102.
- Bazovský 2004a* – I. Bazovský: Záchraný výskum na trase komunikácie na Ilýrskej ulici v Bratislave – Rusovciach. AVANS v roku 2003, Nitra 2004, 27-28.
- Bazovský 2004b* – I. Bazovský: Sídliisko z neskorej doby laténskej v Bratislave-Rusovciach. Zbor. SNM 98, Arch. 14, 2004, 95-108.
- Bazovský 2008* – I. Bazovský: Ďalšie sídliskové objekty z obdobia sťahovania národov z Bratislavy – Rusoviec. Zbor. SNM 104, Arch. 19, 2008, 131-138.
- Bazovský/Šefčáková 1999* – I. Bazovský/A. Šefčáková: Die neuesten Grabfunde der Wieselburger Kultur in Bratislava-Rusovce. In: J. Bátora/J. Peška (Hrsg.): Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei. Nitra 1999, 53-61.
- Benkovsky-Pivovarová 1981* – Z. Benkovsky-Pivovarová: Zum neuesten Forschungsstand über die Litzenkeramik in Österreich. In: Kalicz, N./Kalicz-Schreiber, R. (ed.) Die Frühbronzezeit im Karpatenbecken und in den Nachbargebieten. Mitt. Arch. Inst. Ungar. Akad., Beiheft 2, Budapest 1981, 29-38, 237-240.
- Benkovsky/Pivovarová 2006* – Z. Benkovsky-Pivovarová: Zur Věteřov-Kultur in Niederösterreich. Arch. Austriaca 90, 2006, 179-189.
- Benkovsky-Pivovarová 2015* – Z. Benkovsky-Pivovarová: Grabfunde der frühen und der beginnenden mittleren Bronzezeit in der Westslowakei. Teil 2 Nitra 2015.
- Bóna 1960* – I. Bóna: Az oroszvári 4. Női sír mellédsze. The pectoral ornament of the female grave 4 at Oroszvár. Arch. Ért. 87, 1960, 198-205.
- Bóna 1975* – I. Bóna: Die mittlere bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen. Budapest 1975.
- Hajnalová 2012* – M. Hajnalová: Archeobotanika doby bronzovej na Slovensku. Nitra 2012.
- Harmadyová 2012* – K. Harmadyová: Územie Devína v dobe bronzovej. In: J. Šedivý/T. Štefanovičová (zost.): Dejiny Bratislavy 1. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc na križovatke kultúr. Bratislava 2012, 129-132.
- Hicke 1987* – W. Hicke: Hügel- und Flachgräber der Frühbronzezeit aus Jois und Oggau. Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 75, 1987, 5-229.
- Ilon 1999* – G. Ilon: A bronzkori halomsíros kultúra temetkezése Nagydem - Középréaspusztán és a Hegykői edénydepot. A keső magyarádi és a korai halomsíros kultúra leletei az észak- és nyugat-dúnántúlon. Savaria 24, 1999, 239-276.
- Jelínek/Kendrala 2010* – J. Jelínek/D. Kendrala: Z výskumov SAHI, o. z. Prítomnosť Rimanov na našom území. Historická Revue 7-8/2010, 142.
- Kiss 2013* – V. Kiss: Problems of the Koszider period in Transdanubia. In: Koszider: Hoard, Phase, Period? Százhalombatta 2013, 61-96.
- Köszegi 1958* – F. Köszegi: Az Oroszvári bronzkori Temető. The Bronze Age Cemetery at Oroszvár (Rusovce). Folia Arch. 10, 1958, 43-59.
- Kraskovská 1949* – L. Kraskovská: Nepublikovaná správa s prieskumu v Rusovciach č. 1949/04 uložená v SNM-Archeologickom múzeu v Bratislave.
- Kraskovská 1954* – L. Kraskovská: Hrob z doby bronzovej v Rusovciach pri Bratislave. Arch. Rozhledy 6, 1954, 301-302.
- Kraskovská 1958* – L. Kraskovská: Druhý hrob wieselburskej skupiny v Rusovciach. Arch. Rozhledy 10, 1958, 578-579.
- Krenn-Leeb 2011* – A. Krenn-Leeb: Zwischen Buckliger Welt und Kleinen Karpaten. Die Lebenswelt der Wieselburg-Kultur. In: A. Krenn-Leeb (Hrsg.): Lebenswelten – Archäologische Spurensuche in der Region Hainburger Pforte/Römerland. Arch. Österreich 22/1, 2011, 11-26.
- Leeb 1987* – A. Leeb: Überblick über die Chorologie, Typologie und Chronologie der Wieselburgkultur. 100 Jahre Forschungsstand. Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 75, 1987, 231-283.
- Melis 2014* – E. Melis: A Ménfőcsanak középso bronzkori település nyugati típusú leletgyűtése. Commun. Arch. Hungariae 2014, 37-69.
- Mellnerová Šuteková et al. 2015* – J. Mellnerová Šuteková/P. Jelínek/J. Hlavatá/D. Kendrala: Sídliiskový objekt wieselburskej kultúry v Bratislave-Rusovciach. Zbor. SNM 108, Arch. 25, 2015, 19-29.
- Nagy 2013* – M. Nagy: Der südlichste Fundort der Gáta-Wieselburg-Kultur in Zsenyke-Kavicsbánya/Schotteergrube, Komitat Vas, Westungarn. Savaria 36, 2013, 75-173.
- Neugebauer 1994* – J. W. Neugebauer: Bronzezeit in Ostösterreich. St.Pölten/Wien.

- Neugebauer/Neugebauer 1997* – Ch. Neugebauer/J. W. Neugebauer: Franzhausen. Das Frühbronzezeitliche Gräberfeld I. Fundber. Österreich. Materialheft A5 1-2. Horn 1997.
- Neustupný 1996* – J. Neustupný: Poznámky k pravěké sídlištní keramice. Arch. Rozhledy 48, 1996, 490-509.
- Novotná 1980* – M. Novotná: Die Nadeln in der Slowakei. PBF XIII-6, München 1980.
- Novotná 1984* – M. Novotná: Halsringe und Diademe in der Slowakei. PBF XI-4, München.
- Ondráček/Stuchlíková 1988* – J. Ondráček/J. Stuchlíková: Sídliště v Budkovicích a jeho postavení v rámci věteřovské skupiny. Die Siedlung in Budkovic und ihre Stellung in Rahmen der Věteřover Gruppe. Pam. Arch. 79, 1988, 5-37.
- Palátová/Salaš 2002* – H. Palátová/M. Salaš: Depoty keramických nádob doby bronzové na Moravě a v sousedních zemích. Pravěk N.Ř. Supplementum 9. Brno 2002.
- Pichlerová 1978* – M. Pichlerová: kostrový hrob zo staršej doby bronzovej v Bratislave-Rusovciach. AVANS v roku 1977, Nitra 1978, 198-199.
- Pichlerová 1980a* – M. Pichlerová: Praveké osídlenie Bratislavy-Rusoviec. Zborník SNM 74, Hist. 20, 1980, 5-37.
- Pichlerová 1980b* – M. Pichlerová: Výskum pohrebiska z doby bronzovej, doby rímskej a povelkomoravského obdobia v Bratislave-Rusovciach AVANS v roku 1978, Nitra 1980, 218-223.
- Pichlerová 1985* – M. Pichlerová: Výskum v Bratislave-Rusovciach. AVANS v roku 1984, Nitra 1985, 198-200.
- Pichlerová 2001* – M. Pichlerová: Najstaršie osídlenie dunajského brodu v Bratislave-Rusovciach. Zbor. MMB 13, 2001, 27-40.
- Radnóti/Gabler 1982* – A. Radnóti/D. Gabler: Rusovcei (Oroszvár) Ásatások (1942-43). Commun. Arch. Hungariae 1982, 48-71.
- Ruttikay 1971* – E. Ruttikay: Neolitische und bronzezeitliche Siedlungsreste in Schwechat, p.B. Wien-Umgebung, NÖ. Arch. Austriaca 49, 1971, 21-58.
- Schmidtová/Barta 2014* – J. Schmidtová/P. Barta: Výskum priekopy rímskeho tábora Gerulata II v Rusovciach v roku 2009. In: Stĺp Marca Aurélie a stredné Podunajsko. Štúdie. Zbor. SNM Arch. Supplementum 8, Bratislava 2014, 141-154.
- Schmidtová/Vorlíčková 2006* – J. Schmidtová/B. Vorlíčková: Pokračovanie výskumu na stavbe odkanalizovanie Rusoviec. AVANS v roku 2004, Nitra 2006, 175-178.
- Schubert 1973* – E. Schubert: Studien zur frühen Bronzezeit an der mittleren Donau. Ber. RGK 54, 1973, 3-37.
- Studeníková 1975* – E. Studeníková: Kostrové hroby zo staršej doby bronzovej v Chorvátskom Grobe. Skelettgräber aus der älteren Bronzezeit in Chorvátsky Grob. Zbor. SNM 69, Hist. 15, 11-18.
- Studeníková 1993* – E. Studeníková: Staršia doba železná. In: Najstaršie dejiny Bratislavy, zost. Tatiana Štefanovičová, Bratislava 1993, 116-142.
- Stuchlíková 1993* – J. Stuchlíková: Věteřovská skupina. In: Pravěké dějiny Moravy. Brno 1993, 272-286.
- Točík 1964* – A. Točík: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Befestigte bronzezeitliche Ansiedlung in Veselé. Bratislava 1964.
- Varsik 1996* – V. Varsik: Archäologische Topographie des antiken Gerulata. In: Gerulata 1, Nitra 1996, 7-43.
- Vladár 1969* – J. Vladár: K otázke zásahu wieselburskej kultúry na území Slovenska. Arch. Rozhledy 21, 1969, 448-459.
- Vladár 1973* – J. Vladár: Pohrebiska zo staršej doby bronzovej v Branči. Gräberfelder aus der älteren Bronzezeit in Branč. Bratislava 1973.

BESIEDLUNG VON BRATISLAVA-RUSOVCE WÄHREND DER ÄLTEREN BRONZEZEIT

JURAJ BARTÍK – IGOR BAZOVSKÝ – PAVOL JELÍNEK – ALENA ŠEFČÁKOVÁ

Der erste Fundkomplex aus der älteren Bronzezeit vom Ort Rusovce (Oroszvár, Kalburg), seit 1947 Bestandteil von Bratislava, wurde während archäologischer Grabungen in den J. 1942-1943 erworben, die Veröffentlichung erlebte er aber erst 15 Jahre später (*Köszegi 1958*, 43; *Bóna 1975*, 238, Taf. 277-281). Seit 1949 wuchs allmählich die Anzahl der untersuchten Gräber und auch zufällig erworbene Teile der Grabausstattung, in letzter Zeit kamen auch Siedlungsobjekte dazu.

KATALOG

Siedlungsfunde aus der älteren und Anfang der jüngeren Bronzezeit

Rusovce, Lage Tehelný hon.

Seit 2010 verläuft der Bau einer Siedlung mit Familienhäusern am nördlichen Rand des Ortsteils, die ursprünglich als Gärten und Felder dienen. Das archäologische Verfolgen der Erdarbeiten realisieren mehrere Institutionen, die vorgelegten Befunde und Funde sind das Arbeitsergebnis von zwei von diesen. In der Lage wurden Siedlungsobjekte aus der älteren, mittleren und jüngeren Bronzezeit, wie auch aus der römischen Kaiserzeit und dem Mittelalter festgestellt (*Jelínek/Kendrala 2010*, 142).

Von der mechanisch weggeräumten Ackerschicht und des Unterbodens wurden drei Scherben erworben, die wir der Wieselburg Kultur zuordnen (weiter WK). Anbetracht ihrer Maße und dem Erhaltungszustand ist wahrscheinlich, dass sie von einem nicht erkannten seicht vertieftem Objekt stammen (Taf. 1: 1-3).

Objekt 10/2010

Im J. 2010 wurde eine Grube mit ca. 1 m breiten Mündung von etwa kreisförmigem Grundriss freigelegt. Das Objekt hat einen Querschnitt in Form einer zusammengedrückten Birne und eine unebene Sohle in Tiefe von 0,63 cm vom Niveau des Grabungsflächenputzens (Abb. 2: 1; Taf. 6: 1). Aus der Verfüllung stammen über 350 Keramikbruchstücke mit einem Gewicht von 4,8 Kg, unter denen man über 25 Gefäße und Spinnwirtelbruchstücke identifizieren kann. Bestandteil des Fundes sind auch Tierknochen, Malakofauna und pflanzliche Makroreste (*Mellnerová-Šuteková et al. 2015,19*). Datierung und kulturelle Einordnung: ältere Bronzezeit, WK.

Im J. 2015 identifizierte und untersuchte auf der Parzelle Nr. 1224/212 der Mitarbeiter des SNM-AM I. Bazovský teilweise eine Siedlungsgrube und drei Pfostengruben (Taf. 7). Im untersuchten Areal der Familienhausfundamente wurden keine Funde aus anderen Zeitabschnitten gewonnen.

Objekt 1/2015

Siedlungsgrube (Abb. 2: 2; Taf. 6: 5; Taf. 7) von kesselförmiger Form mit maximalem Durchmesser in der unteren Hälfte. Maße: Mündungsdurchmesser 1,3 m, maximale Durchmesser 1,56 m, Tiefe vom Niveau der geputzten Fläche 1,08 m, Tiefe von heutiger Oberfläche 1,63 m. Von der Verfüllung, welche mit Sand vermischte braune Erde bildete, stammt Keramik (Taf. 1: 4-21; 2: 1-7), Hüttenlehm mit Abdrücken von Stäben, 6-8 ganze Exemplare wie auch Bruchstücke von Flussmuschelhälften und Knochen von Rind, Schaf/Ziege und wahrscheinlich auch vom Schwein. Datierung und kulturelle Zuordnung: ältere Bronzezeit, WK.

In der Nähe befanden sich Pfostengruben 2/2015 (Abb. 2: 2; Taf. 6: 2; Taf. 7); 3/2015 (Abb. 2: 2; Taf. 6: 3; Taf. 7) und 4/2015 (Abb. 2: 2; Taf. 6: 4; Taf. 7). Aus der Grube 3/2015 stammt ein keramisches Henkelbruchstück (Taf. 2: 8).

Rusovce, Lage „Za parkom kaštiela“

Auf der untersuchten Fläche mit einer Ausdehnung von fast 7000 m² wurde Besiedlung aus der Latènezeit, der römischen Kaiserzeit, der Völkerwanderungszeit, dem Mittelalter und der Neuzeit festgestellt (*Bazovský 2000, 91; 2004b, 95*). Aus der Bronzezeit wurde auf der Parzelle Nr. 1162/112 die Siedlungsgrube Nr. 370/1999 mit einer großen Amphore identifiziert, die in dem Kulturkomplex Maďarovce/Věteřov/Böheimkirchen (weiter M/V/B) gehört, und mehrere Bauten-Grundrisse von Pfostenkonstruktion wie auch Siedlungsgruben die Keramik aus der jüngeren wie auch späten Stufe der Hügelgräberkultur in ihrer Umgebung beinhaltet. Zu untersuchten Siedlungsobjekten auf der Parzelle Nr. 1162/113 gehört auch die Grube Nr. 469/1999, welche in der primären Publikation (*Bartík 2003, 14, obr. 9: 469; obr. 16*) nur allgemein in die Bronzezeit eingereiht wurde. In Gegenwart neigen wir zu ihrer Datierung in die WK.

Objekt 370/1999

Beim Putzen der Grabungsfläche äußerte es sich als oval mit den Maßen 1,5 x 1 m, mit schüsselförmigem Boden in einer Tiefe von 0,34 m vom Niveau das geputzt wurde (*Bartík 2003, 14, obr. 9: 370; obr. 15: 1-3*). Die Verfüllung hatte vorwiegend dunkelbraune Farbe mit schrägen Verfüllungsschichten die mit rotgebrannter Erde, Asche und Keramik kombiniert waren (Abb. 2: 4; Taf. 6: 7). Aus der Verfüllung stammt Keramik (Taf. 5: 1-4) und bröcklicher Hüttenlehm ohne Rutenabdrücke. Datierung und kulturelle Zugehörigkeit: diese stützen sich auf ein Gefäß das in die ältere oder an den Anfang der mittleren Bronzezeit gehört, in dem Kulturkreis M/V/B. Ein Henkel von einem weiteren Gefäß (Taf. 5: 2) gehört wahrscheinlich zur WK.

Objekt 469/1999

Am geputzten Niveau der Grabungsfläche äußerte es sich kreisförmig mit einem Durchmesser von 0,9-0,95 m, die Verfüllung war tiefschwarz bis dunkelbraun (Abb. 2: 3; Taf. 6: 8). Der schräge Boden wurde in einer Tiefe von 0,4-0,55 m vom geputzten Niveau festgestellt. Die Grube hatte die Form eines umgekehrten Trichters (*Bartík 2003, 14, obr. 9: 469; obr. 16*). In seiner Verfüllung wechselten sich schräge Schichten schwarzer und roter Farbe ab. Aus der Verfüllung stammt Keramik (Taf. 3: 1-10; 4: 1-10), bröcklicher Hüttenlehm ohne Rutenabdrücke, ein unkomplettes Exemplar einer Flussmuschelhälfte, zerfallene Granitbruchstücke, wahrscheinlich von einer Einrichtung zum Mahlen und Tierknochen. Datierung und kulturelle Zuordnung: ältere Bronzezeit, WK.

Rusovce, Lage „Ilýrska ulica“

Im Laufe der Bauausführungen im südlichen Ortsteil von Rusovce wurde von den Mitarbeitern des SNM-AM der Verlauf einer neuen Kommunikation, wie auch die Fundamente einiger Neubauten in der Umgebung untersucht. Im Laufe der Grabungen wurden Siedlungsobjekte aus der Bronzezeit, Latènezeit und vom Mittelalter freigelegt (*Bazovský 2004a, 27; 2004b, 95; 2008,131*). Funde aus der älteren oder dem Anfang der mittleren Bronzezeit stammen von drei von diesen.

Objekt 2/2004

Das eingetiefte Objekt wurde am Niveau der geputzten Grabungsfläche als ein ovales Gebilde mit den Maßen 1,2 x 0,95 m identifiziert, es war 0,05-0,3 m tief (*Bartík 2006, 35, obr. 2: 2; obr. 6: 1*). Von heutiger Oberfläche befand sich der Grubenboden in einer Tiefe von 1,26 m (Abb. 2: 6; Taf. 6: 9). Von der Verfüllung stammt eine Amphorenscherbe (Abb. 5: 5). Datierung und kulturelle Zuordnung: ältere oder Anfang der mittleren Bronzezeit, Kulturkreis M/V/B.

Objekt 42/2003

Eingetieftes Objekt etwa 125 m südwestlich von Objekt Nr. 370/1999 freigelegt äußerte sich am geputzten Niveau als Unterteil eines großen Gefäßes (Taf. 5: 7) mit erhaltenem Durchmesser von 0,56 m welches 0,16 m in den Mutterboden eingetieft war (*Bartík 2006, 35, obr. 2: 42; obr. 6: 6-7*). Die Grube in welche das Gefäß eingelassen wurde (Abb. 2: 6; Taf. 6: 6) konnte nicht identifiziert werden. Vom innen des in den Mutterboden eingetieften Gefäßes stammt ein zylindrisches Tassenbruchstück das auf lappenförmigen Füßen stand (Taf. 5: 6). Datierung und kulturelle Zuordnung: ältere oder Anfang der mittleren Bronzezeit, Kulturkreis M/V/B.

Objekt 14/2003

Aus einer seichten Grube unregelmäßiger Form, wahrscheinlich einer Lehmentnahmegrube der Hügelgräberkultur (Bartík 2006, 35) stammt auch ein Gefäßhenkel in Sanduhrform (Bartík 2006, obr. 6: 4). Der Henkel der den Trägern der WK gehörte (Taf. 5: 8) halten wir für eine Intrusion.

Grabfunde aus der älteren Bronzezeit

Im mittleren Teil von Rusovce, im Raum zwischen der Eisenbahnstrecke und der Balkánska Straße wurden seit 1942 sukzessive Gräber aus der älteren Bronzezeit freigelegt. Weil Angaben über die Lage mehrerer von diesen nicht eindeutig sind und bedeutende Abschnitte in diesem Ortsteil nicht untersucht wurden, herrscht keine einheitliche Meinung über die Anzahl der Gräber und die Ausdehnung des Gräberfelds, ob es sich um ein ausgedehntes Gräberfeld, oder mehrere kleine Gräberfelder handelt. Uns bekannte Gräber sind auf den Tabellen Nr. X-Y angeführt.

Keramikhort

Mit Siedlungen und auch den Gräberfeldern können wir nicht zuverlässig ein beschädigtes Doppelhenkelgefäß von größeren Ausmaßen verbinden. Es wurde im J. 1966 zufällig gefunden und im Gefäß waren vermutlich 5 kleine Krüge deponiert (Abb. 2: 7). M. Pichlerová bezeichnete dem Fund als Keramikhort der WK (Pichlerová 1980, 21).

AUSWERTUNG:

Im slowakischem Gebiet, das geographisch zum Donaugebiet gehört, bilden den wichtigsten Bestandteil der Denkmäler der WK Grabfunde, es fehlt nicht einmal ein Keramikhort und Siedlungskomplexe von zwei Lagen.

Grabfunde aus der älteren Bronzezeit

Die markanteste Kenntnisquelle der WK stellen Gräberfelder dar. Im Laufe der J. 1942-2009 wurden im Katastergebiet von Rusovce 36 Gräber identifiziert, die mehr-weniger zuverlässig den Trägern der WK zugesprochen wurden. Wie M. Pichlerová konstatierte, stammen Gräber aus der älteren Bronzezeit von drei Fundorten (Pichlerová 2001, 30).

- Vom „Gräberfeld 1“, oder „Feld und Gärten in der Umgebung der Gendarmeriestation“ stammen nach unseren Erkenntnissen 10 Gräber, die als Gräber H1-9/42 (Bóna 1975, Plan 29-30; Kőszegi 1958, 43-45) und Grab H22/77 (Pichlerová 1980, 9) bezeichnet werden. Die Abstände zwischen diesen erreichten 2,5-5,5 m mit Ausnahme des Grabes H3/42 das angeblich 25 m südwestlich von dieser Gruppe gefunden wurde.

- Wir nehmen an, dass auf der zweiten Lage die als „Pohrebisko 2 (Gräberfeld 2)“ oder „Pieskovňa na Kováčovej ulici (Sandgrube auf Kováčová Straße)“ oder „Za Mlynom (Hinter der Mühle)“ bezeichnet wird 18 Gräber gefunden wurden. Wir können hierher die Bestattungen H10-20/43 zureihen, die im J. 1943 „na Denkovom poli (am Denkfeld)“ gefunden wurden, und von dem das Grab H21/43 etwa 50 m nordöstlich entfernt lag. Die Gräber H1/49, H2/56, H3-4/72 und H5-6/78, die durch E. Kraskovská und M. Pichlerová untersucht wurden, belegen unabhängig von älteren Grabungen das am südwestlichen Rand der Erhöhung in der Nähe der Sandgrube die Träger der WK bestatteten. Die Abstände zwischen den Gräbern erreichen am zusammenhängenden Abschnitt, der im J. 1943 freigelegt wurde, von einigen cm bis zu 5 m (Pichlerová 1980, 12; Bóna 1975, Plan 29-30).

-von der dritten Lage „na ulici Pohraničníkov“ stammen 8 Gräber vom Bereich der in südwestlich-nordöstlichen Richtung 80 m übersteigt. Von diesen enthalten die Gräber H1/96, H1-2/97, HA/1984, HB/1986, HC/1988 charakteristische Funde, zwei Gräber H/2004 und H4/2009 sind ohne Grabausstattung und Beigaben. Nur bei drei Gräbern die 1996-1997 untersucht wurden können wir die gegenseitigen Abstände nachweisen: 4 und 12 m (Bazovský/Šefčáková 1996, 53; Schmidtová/Barta 2014, 141; Pichlerová 2001, 31).

Das Areal, in dem die Gräber aus der älteren Bronzezeit identifiziert wurden erreicht in nordwestlich-südöstlicher Richtung die Länge von ungefähr 300 m, in nordöstlich-südwestlicher Richtung ungefähr 230 m (Abb. 3). Die definitive Ausdehnung des Gräberfeldareals ist nicht bekannt, da man im verbauten und für Schrebergärten genutzten Ortsteil seine Ränder nicht zuverlässig bestimmen konnte. Nach heutigem Stand der Dinge scheint es, dass die Gräber in drei Gruppen deponiert wurden, die auch als selbständige Gräberfelder bezeichnet werden (Pichlerová 1980, 9; 2001, 30) und die gegeneinander 90 und 180 m entfernt waren. Weil der Raum zwischen diesen Gruppen nur unvollkommen archäologisch untersucht wurde ist es problematisch ihm als leer zu bezeichnen.

Auch das größte bekannte Gräberfeld der Träger der WK in der Lage Teichtal in Hainburg hat nur seinem westlichen Rand sicher festgesetzt. Mehr als 320 Gräber sind im Gräberfeld in einer Zone situiert die in nordwestlich-südöstlicher Richtung in einer Länge von ca. 570 m und in einer Breite von 60-80 m deponiert waren (Krenn-Leeb 2011, 14, Abb. 8). Der Bereich der Grabdeponierung auf zwei durch die Luftlinie 17 km entfernter Fundstellen ist also durch ihre Maße vergleichbar. Es handelt sich aber nicht um die einzige Übereinkunft. In Hainburg ist die nord-westliche Gruppe, die aus etwa 30 Gräbern besteht, von dem Hauptbereich der Bestattungen durch eine archäologisch untersuchte 140 m breite Lücke getrennt. Auch auf Basis der Situation auf der österreichischen Fundstelle besteht kein Grund zu zweifeln, dass alle Gräber der WK aus Bratislava-Rusovce Bestandteil eines Gräberfelds sind. In welchem Maß aber die Teilung der Nekropole in drei Gruppen begründet ist, können erst archäologische Untersuchungen im Bereich zwischen diesen beweisen.

Die Deponierung eines großen Teils der Verstorbenen in der Nekropole von Hainburg ist in Linien, vor allem der südöstliche Teil des Gräberfelds bilden Gräberreihen mit regelmäßigen Abständen. Die Anordnung der nord-westlichen Gruppe ist lockerer, mit nicht markanten Lückenreihen, die Abstände zwischen den Gräbern sind größer

(Krenn-Leeb 2011, Abb. 8). Von der Struktur des Gräberfelds von Rusovce sind wir vor allem auf Basis der partikulären Pläne informiert, die von I. Bóna (Abb. 5) publiziert worden sind. Dieser führt an „das die Anordnung der Gräber, die nur ungefähr in die gleiche Himmelsrichtung orientiert sind offenbar nicht nach einem System durchlief, die Gräber ohne gegenseitige Verknüpfung verbindet nur der gemeinsame Bestattungsplatz“ (Bóna 1975, Plan. 29; 237). Die Gruppe von drei Gräbern (H1/96, H1-2/97) die in den J. 1996-97 freigelegt wurden (Bazovský/Šefčáková 1996, 53) ist mit der angeführten Feststellung nicht im Widerspruch.

26 von 36 Gräbern aus Rusovce können wir in die ältere Bronzezeit auf der Basis der Keramik und der Metallkomponente der Bekleidung und des Schmucks einreihen, meistens auch nach der Deponierungsweise in Hockerlage. Weniger zuverlässig sind 8 Fundlose Gräber bei welchen wir vom Plan oder der Beschreibung nur die Deponierungsweise kennen. Bei zwei Gräbern ohne Grabinventar und ohne Kenntnis der Niederlegungsart von Körperüberresten (H/2004; H6/78) ist die Zuweisung zur älteren Bronzezeit wahrscheinlich, aber nicht sicher. Beim Versuch die Belegungszeit des Gräberfelds aus der älteren Bronzezeit in Rusovce chronologisch zu definieren stellt die Publizierungsweise der Gräber und der Funde von diesen ein großes Problem dar. Vor allem das Inventar der 21 Gräber die in den J. 1942-43 freigelegt wurden ist es nötig auf der Basis der Publikationen von F. Kőszegi und I. Bóna nachhinein zu rekonstruieren. Solange F. Kőszegi im Beitrag 19 keramische Gefäße abgebildet hat, finden wir bei I. Bóna das Zweifache. I. Bóna publiziert auch „Zufallsfunde“, eine Gruppe von 8 Ganzgefäßen die offenbar aus gestörten Gräbern stammen, die finden wir bei Kőszegi aber nicht (Bóna 1975, Taf. 270: 1-8). Unklar sind einige Komplexe, deren Inventarverzeichnis sich bei den angeführten Autoren unterscheidet, was am Ende einer von diesen zugibt (Bóna 1960, 204; 1975, 249). Den Informationswert verringern die photographischen Abbildungen der Funde, die bei nicht rekonstruierten Gefäßen und Bruchstücken bronzener Artefakte an der Grenze der Erkennbarkeit sind, und auch bei kompletten Gegenständen entbehren wir Details bei den Formen und der Verzierung (Kőszegi 1958, Tab. V-VIII; Bóna 1975, Taf. 277-281). Die nicht gute Situation kann man nur so lösen, dass markante Funde chronologisch analysiert werden und die Datierung der Gräber welche sie enthalten auf das ganze Gräberfeld appliziert wird. Ein solcher Vorgang verbirgt aber das Risiko, dass die analysierten Gräber nur einem Teil der Bestattungszeit der Träger der WK in Rusovce auffangen. Bis zur Ausfertigung eines neuen Katalogs, auf der Basis der Funde und der Originaldokumentation, handelt es sich um die einzig mögliche Lösung. Aus den Gräbern von Rusovce kennen wir folgende Metallindustrietypen:

Nadeln mit ovalem unverziertem Scheibenkopf (H18/43); Nadeln mit großem Scheibenkopf (H4/42); Schleifenkopfnadeln (H4/42); Ösenkopfnadeln (H12/43, H2/97); massive Ösenhalsringe (HA/1984, H12/43); Spiralarmringe aus Bronzestab (H4/42). Kreisförmiger Drahtschmuck kam nach zugänglichen Belegen in Rusovce in sieben Gräbern vor. Solange in zwei von diesen (H9/42, H18/43) die Schmuckstücke von der Abbildung nicht sicher zu bestimmen sind, stammt vom Grab H2/42 ein goldener Ring aus Doppeldraht und eingerollten Enden. Eine markante Gruppe bilden Schmuckstücke mit doppelter Öse von vier Gräbern (H4/42, H17/43, H22/77, H2/97). Auf Basis des Metallinventars von den Gräbern aus Rusovce ergibt sich, dass am Gräberfeld der WK im Laufe der Stufe RBA2 bestattet wurde, wobei typische Metallindustrie oder Keramik für die vorherige oder nachfolgende Stufe in den zugänglichen Funden nicht vertreten ist. Aus Gräbern stammt ausschließlich Keramik die für die WK charakteristisch ist.

Siedlungsfunde aus der älteren und dem Anfang der mittleren Bronzezeit

Siedlungsfunde werden in den grundlegenden Übersichten über die WK üblich erwähnt, aber im Vergleich mit den Gräberfeldern sind sie weniger zahlreich, wenig publiziert und mit der Ausnahme nur vorläufig veröffentlichten Grundriss eines 17,5 m langem und 7,5 m breitem Hauses aus Gattendorf nicht markant (Bóna 1975, 236; Neugebauer 1994, 57; Leeb 1987, 236). Im Verbreitungsgebiet des Kulturkreises M/V/B wurden zahlreiche befestigte und offene Siedlungen untersucht, von denen wir Grundrisse und auch mehrere Typen von Siedlungsgruben kennen (Bátora 2015, 101; Neugebauer 1994, 119; Stuchlíková 1993, 265), was aber nicht für das Gebiet südlich der Donau und östlich vom Wienerwald gültig ist, wo weniger Fundstellen, freigelegte Objekte und Funde bekannt sind.

In Rusovce sind derzeit Siedlungsobjekte der WK sicher von zwei Lagen, die 2 km voneinander entfernt sind, belegt. Die einzige Angabe von der Ausdehnung der Siedlungen ist die Entfernung von 53 m zwischen den Siedlungsgruben 10/2010 und 1/2015 in der Lage „Tehelný hon“. Die Siedlungsgruben 370/1999, 42/2003 und 2/2004 mit Funden des Kulturkreises M/V/B von der Lage „Za parkom kaštiela (Hinter dem Schlosspark)“ sind voneinander 115 m, bzw. 155 m entfernt.

Von zwei Lagen mit Siedlungsfunden aus der älteren oder dem Anfang der mittleren Bronzezeit in Rusovce sind folgende Typen identifizierter Situationen vertreten:

Die Siedlungsschicht aus der Bronzezeit war im den Lagen Tehelný hon“ und „Za parkom kaštiela“ nicht identifiziert. Auch wenn vom Unterboden auf der Parzelle Nr. 1224/15 drei große Keramikbruchstücke der WK gewonnen wurden, halten wir diese nicht für einem Beleg der Kulturschicht aber einer nicht identifizierten seichten Siedlungsgrube. Die Besiedlung auf beiden Lagen war zerstreut und ihre Intensität reichte für die Bildung einer Kulturschicht nicht aus.

Pfostengruben von der Lage „Tehelný hon“ können wir zur Besiedlung der älteren Bronzezeit nur mit gewissem Vorbehalt zur Besiedlung aus der älteren Bronzezeit zuweisen. Die freigelegte Situation auf der Parzelle 1224/212 besteht aus der Siedlungsgrube Nr. 1/2015 die den Trägern der WK angehört und drei Pfostengruben Nr. 2-4/2015 in ihrer Umgebung. Die Gruben mit einem Durchmesser von 0,34-0,64 m und einer Tiefe von 0,7-0,92 m von heutiger Oberfläche (Taf. 6: 2-4) genügten zur Stabilisierung der massiven senkrechten Pfosten die dem Trageteil des obertätigen Baues bildeten.

Mit dem Vorbehalt, dass die untersuchte Fläche nicht repräsentativ ist und wir die sichere Datierung der Pfostengruben mit den Abständen von 3-13 m nicht wissen, nehmen wir auf diesem Platz die Existenz eines Hauses an, deren oberirdigen Teil Pfosten trugen die in die identifizierten Pfostengruben vertieft waren (Taf. 7).

Die zweite Grubengruppe charakterisiert die Breite ihrer größten Ausbuchtung die den Durchmesser ihrer kreisförmigen Mündung überragt, wie auch eine größere Tiefe. Auf Basis ethnographischer Parallelen und der Getreidefunde in den Verfüllungen werden sie für Getreidespeicher-Silospeicher gehalten, in welchen Saatkorn gelagert wird, Getreide für die Konsumierung, eventuell andere Lebensmittel (*Hajnalová 2012*, 119). Zu dieser Gruppe reihen wir drei Objekte der WK hinzu, die Gruben 10/2010 und 1/2015 von der Lage „Tehelný hon“, wie auch die Grube 469/1999 von der Lage „Za parkom kaštiela“ (Taf. 6: 1, 5, 8).

Zu nicht üblich freigelegten Situationen gehört das Objekt Nr. 42/2003, Unterteil eines großen Gefäßes das in den Mutterboden eingelassen wurde. Das dickwandige Vorratsgefäß wurde durch Eingrabung in die Erde fest fixiert. Da wir die ursprüngliche Höhe des Gefäßes und auch das ursprüngliche Oberflächenniveau nicht kennen können wir nur schätzen, ob auf die Oberfläche nur der Oberteil und der Hals empor ragten, oder der Platz fürs Vorratsgefäß in Rahmen der Siedlung geheim gehalten wurde. Wir nehmen an, dass das ausgegrabene Vorratsgefäß für die Lagerung lockerer und flüssiger Vorräte diente. Das Bruchstück einer zylindrischen Tasse die auf lappenförmigen Füßen stand datiert die zweckmäßige Vorrichtung zuverlässig in die Existenzzeit des Kulturkreises M/V/B. In den Mutterboden fest eingegrabene Vorratsgefäße wurden während mehreren Zeitabschnitten der Bronzezeit benützt (*Palátová/Salaš 2002*, 53).

Zwei seichte Gruben mit schüsselförmigen Boden (Taf. 6: 7,9) bilden die vierte Gruppe der Siedlungsobjekte aus der älteren und vom Anfang der mittleren Bronzezeit in Rusovce. Im Unterschied zu anderen Gruppen ist es problematisch die Funktion der Objekte Nr. 370/1999 und 2/2004 von den Lagen „Za parkom kaštiela“ und „Ilýrska ulica“ zu bestimmen. Auf der Basis der Funde von ihren Verfüllungen gehören beide dem Kulturkreis M/V/B an.

Von den freigelegten Situationen aus der älteren und vom Anfang der mittleren Bronzezeit in Rusovce stammen Artefakte die durch Tongefäßbruchstücke, einem Spinnwirtel und Hüttenlehm vertreten sind, wie auch vereinzelt Reibscheibenbruchstück. Eine weitere Fundgruppe stellen Tierknochen, Muscheln, Schneckenhäuser und botanische Reste vor. Wenn wir die keramischen Artefakte aus Siedlungsgruben als Abfall bezeichnen, können wir sie nach der Fundsituation und der Fragmentierungsstufe in Kategorien einreihen (*Neustupný 1996*, 496). In primärer Lage wurde der untere Teil eines großen Vorratsgefäßes (Objekt 2/2004), das ursprünglich in die Erde eingetieft wurde, freigelegt. Die Erhaltungsstufe der großen Gefäße aus den Objekten 1/2015 und 370/1999 deutet die Möglichkeit der primären Lage an, der Erhaltungszustand der restlichen Keramikbruchstücke aus beiden Objekten entspricht aber eher der sekundären Lage, also in die Gruben wurden sie im beschädigtem Zustand hineingeworfen. Wir nehmen an, dass die Funde von den Gruben 10/2010, 469/1999, 2/2004 und 3/2015 einem tertiären, durch Postdepositen-Prozesse mehrmals verlagerten Abfall vorstellen.

Aus drei Siedlungsgruben der WK in Rusovce stammt eine Gruppe von Keramikbruchstücken die eine gänzliche oder teilweise Rekonstruktion der Gefäßformen ermöglicht (Abb. 7-8).

Bruchstück mit Henkel der unter dem Rand aufgesetzt ist (Abb. 7: 1). Das Bruchstück stammt von einem Einhenkel- oder Zweihenkelkrug, die eine charakteristische Form der WK vorstellen (*Leeb 1987*, Abb. 3: A1-3, B 1-3).

Vom Krug mit niedriger aufgesetztem Henkel und trichterförmigem Hals (*Bóna 1975*, 242; *Leeb 1987*, Abb. 3: C 1-3) stammt eine Scherbe vom Oberteil der Bauchung (Abb. 7: 3). In Rusovce wurden ähnliche Krüge z. B. in den Gräbern 7/42, 11/43 a 12/43 gefunden.

Wir nehmen an, dass auch das Bruchstück (Abb. 7: 2) dem Unterteil eines Kruges bildete.

Ein großes Bruchstück vom oberen Teil der Bauchung mit horizontaler Leiste (Abb. 7: 5) stammt vom sog. „Großen Krug“ (*Leeb 1987*, Abb. 3: D 1), eine treffendere Bezeichnung ist aber „Zweihenkelgefäß mit trichterförmigen Hals“ (*Hicke 1987*, 103; *THG 1, Neugebauer 1994*, Abb. 31: 1, 2, 4).

Eine Schüssel mit trichterförmig geöffnetem Hals und Henkel in Sanduhrform, der unter dem Rand aufgesetzt wurde (Abb. 7: 6), passt ebenso gut in die Keramikskala der WK (*Leeb 1987*, Abb. 4: G 2). Die gleichen Keramikformen wurden in Rusovce in den Gräbern 1/42, 2/42, 20/43, 21/43 und 1/97 deponiert.

In allen drei Siedlungsgruben der WK sind Töpfe und Vorratsgefäße mit trichterförmigen Hals vertreten. Am Scheidepunkt vom Hals und dem Oberteil der Bauchung sind sie durch einem Henkel oder horizontale plastische Leisten ergänzt (Abb. 8: 1-2, 3,6). Für diese Zweckgefäße ist absichtlich, wahrscheinlich durch einem Kamm, geraute Oberfläche charakteristisch (*Nagy 2013*, 100). Es ist interessant, dass massive Scherben mit gerauter Oberfläche vom Gräberfeld in den Gräbern 10/43 und 20/43 nicht fehlen. Nach I. Bóna wurden Scherben von größeren Gefäßen auf dem Boden der Grabgruben außer in Rusovce auch im Gattendorf gelegt (*Bóna 1975*, 240). Keramikfunde von Siedlungsobjekten der WK aus Rusovce haben Analogien im Gräberfeld.

Eine geringere Skala der Keramikformen stammt von Siedlungsgruben des Kulturkreises M/V/B. Große henkellose Formen mit breitem zylindrischen Hals und zusammengedrücktem bauchigen Unterteil die der Amphore vom Objekt 370/1999 (Taf. 5: 1) ähnlich sind bezeichnete A. Točík als Amphoren vom Typ C5. Nach der Fundsituation von Nitriansky Hrádok nahm er an, dass diese erst in klassischer Stufe der Madarovce Kultur vorkommen und sie bis in die späte Stufe hinleben, da sie als Prototypen von Amphoren der mittleren Bronzezeit dienten (*Točík 1964*, 29). Im Verbreitungsgebiet der Věteřov Kultur in Mähren werden sie als „Henkellose Amphoren“ bezeichnet. Solange A. Točík das Vorkommen ähnlicher Formen im Verbreitungsgebiet der Kultur mit inkrustierter Keramik erwähnt, wurde in Mähren überzeugend belegt, dass sie sich von jungaunjetitzer Vorbildern entwickelten. Durch die Gestaltung des

Oberteils weicht die Amphora aus Rusovce in einem gewissen Maß von den zylindrischen Hälsen der Maďarovce Formen ab, sie entspricht aber völlig den Formen der Věteřov Kultur (Ondráček/Stuchlíková 1988, 11, Obr 7: 7). Gleiche Formen finden wir auch im Inhalt der Böheimkirchen Gruppe der Věteřov Kultur (Neugebauer 1994, Abb. 67: 14)

Die Tasse von konischer Form die sich in Richtung Boden verschmälert (Taf. 5: 6) können wir mit den Tassen des Typs B1 der Maďarovce Kultur vergleichen (Točík 1964, 24). In Mähren werden sie im Inhalt der Věteřov Kultur mit dem Termin fassförmiges Töpfchen bezeichnet (Ondráček/Stuchlíková 1988, 16).

Über das Bruchstück, an welchem der bandförmige Henkel den markant abgesetzten Hals von der Wölbung der bauchigen Form überbrückt (Taf. 5: 5) nehmen wir an, dass sie von einer Amphore vom Typ C1 oder C2 stammt. Nach der Klassifikation von A. Točík handelt es sich um die markanteste Amphorengruppe der Maďarovce Kultur (Točík 1964, 24). Ähnliche Formen der Věteřov Kultur in Mähren haben den Hals markant vom Körper abgesetzt (Ondráček/Stuchlíková 1988, 11), ähnlich wie das Bruchstück von der Grube Nr. 2/2004 aus Rusovce.

Schlussfolgerungen

Die Untersuchung der Denkmäler der Wieselburg Kultur hat schon fast eine 130 jährige Tradition. Ihre Verbreitung beschränkt sich nicht nur auf den eponymen ungarischen Landesgau Mosonmagyaróvár (Deutsch Wieselburg), aber reicht im Westen bis zum Wienerwald, im Norden begrenzt die WK der Donaufluss, im Osten der Fluss Raba und im Süden reicht sie bis in dem ungarischen Landesgau Vas hinein. In diesem Raum der 6000 km² übersteigt sind über 60 Fundstellen bekannt, vor allem Gräberfelder, weniger Siedlungen und Keramikhorde (Leeb 1987, 231, Abb. 1; Neugebauer 1994, 57; Krenn-Leeb 2011, 11; Nagy 2013, 75; Bóna 1975, 231; Bátor/Vladár 2015, 31). Der slowakische Abschnitt des angeführten Raumes übersteigt fast 100 km², also nicht ganz 2% ihrer Ausdehnung. In Hinsicht auf die Tatsache, dass wir gegenwärtig Denkmäler der Wieselburg Kultur von drei Lagen die gegeneinander 1-1,8 km entfernt sind kennen (Abb. 2), handelt es sich um eine überdurchschnittliche Fundstellendichte. Wir nehmen an, dass das nur die Konsequenz intensiver archäologischer Untersuchungen in dem süddonauländischen Teil von Bratislava ist. Eine beträchtliche Anzahl von Siedlungen wurde auch in südlichsten Teil ihrer Verbreitung, im ungarischen Komitat Vas, festgestellt (Nagy 2013, 75). Keramikgefäße der WK kommen auch nördlich der Donau, in der Westslowakei auf einigen Gräberfelder der Nitra- und Aunjetitz Kultur vor. Im Zusammenhang mit dieser Tatsache wird der Terminus „Aunjetitz-Wieselburg gemischte Gruppe“ benutzt (Vladár 1969, 450; Leeb 1987, 234), die aber zum Kern der Besiedlung der WK nicht gehört. Einige Keramiktypen deuten an, dass die keramische Komponente der WK in den Komplexen vom Burgberg von Bratislava-Devín vertreten sein könnte, die in exponierter Lage über dem Zusammenfluss der Donau und der March liegt (Studeníková 1993, Obr. 64: 8; Harmadyová 2012, 129, obr. 186). Die Bestimmung der Existenz der WK geht vor allem von der Analyse der Metallkomponente der Ausstattung der Bestatteten, wie auch vom Vorkommen ihrer charakteristischen Keramik in einem anderen, gut datierten Kulturmilieu hervor (Bóna 1975, 245; Hicke 1987, 176; Vladár 1969, 456; 1973, 176, 224; Leeb 1987, 231). Vom Blickpunkt der relativen Chronologie taucht die WK im Laufe der Stufe RBA1 auf, auf den Ausgang ihrer Entwicklung sind die Meinungen nicht einheitlich. Einige Forscher rechnen mit ihrem hinleben bis in die Stufe RBB1, wobei sie sich auf die Gräber berufen, die zuverlässig durch bronzene Artefakte der Kosziderzeit im Gebiet des Neusiedlersees datiert werden, in denen aber die Keramik fehlt, oder auf die allgemeine Tendenz des dahinglebens der Kulturen aus der älteren Bronzezeit bis zum Anfang der mittleren Bronzezeit (Neugebauer 1994, 61; Bóna 1975, 248; Nagy 2013, 105). Andere weisen auf die Tatsache hin, dass am Ende der älteren Bronzezeit in das Verbreitungsareal der WK die Träger des Kulturkreises Maďarovce/Věteřov/Böheimkirchen durchdrangen (Benkovsky-Pivovarová 1981, 34; Kiss 2013, 67). Im Jahr 1973 wurde in der Studie über Kulturen der älteren Bronzezeit im Mitteldonaugiebt die chronologische Stellung von Denkmälern der WK ausgewertet. E. Schubert reihte sie chronologisch in seine 3. Phase hinein, wenn sie mit der Aunjetitz-, Kisapostag- und Unterwöbling Kultur gleichzeitig war und in die 4. Phase, in der Denkmäler der Vátya Kultur erschienen, wie auch Denkmäler vom Kulturkreis M/V/B. Im Unterschied zu den vorherigen, überlebt sie in die nachfolgende mittlere Bronzezeit nicht (Schubert 1973, 36). Auch vierzig Jahre später ist den Autoren kein Fundkomplex mit der Keramik der WK bekannt, der zuverlässig an den Anfang der mittleren Bronzezeit, in die Stufe RBB1 zu datieren wäre.

Das Verbreitungsgebiet der Věteřov Kultur in Österreich können wir in mehrerlei Gebiete aufteilen. Ein Teil Niederösterreichs, der sich nördlich von der Donau befindet, gehört zusammen mit Südmähren zum Zentrum ihres Vorkommens. Südlich der Donau und westlich vom Wienerwald ist die eigenartige Böheimkirchen Gruppe der Věteřov Kultur verbreitet, deren Entstehung mit den Einflüssen vom Věteřov-Maďarovce Milieu verbunden wird, die in das Verbreitungsgebiet der Unterwöbling Kultur durchdrangen. Von beiden höher angeführten Gebieten sind bedeutende Siedlungen vom Kulturkreis M/V/B wie Weidendorf-Buhuberg oder Böheimkirchen-Hochfeld bekannt. Auch vom dritten Gebiet östlich des Wienerwalds und südlich der Donau stammen einige Keramikkomplexe von deren Zugehörigkeit zum Kulturkomplex M/V/B keine Zweifel bestehen. Es handelt sich aber um wenig zahlreiche Komplexe, in mehreren Fällen mit litzenverzierter Keramik durchmischt (Benkovsky-Pivovarová 2006, 179; Ruttkay 1971, 42).

Eine ähnliche Situation ist auch im nordwestlichen Ungarn, wo im Verbreitungsgebiet der WK auch Siedlungsstellen vorkommen die der Věteřov Kultur zugeschrieben werden (Melis 2014, 37). Nach V. Kiss expandierte die Věteřov Kultur in dem Raum östlich vom Wienerwald zum Neusiedlersee und weiter ins Flussgebiet der Rába, bis zur östlichen Verbreitungsgrenze der WK (Kiss 2013, 65). Im südlichen Mitteldonaugiebt fehlen aber auch nicht die für die Maďarovce Kultur charakteristischen Krüge. Die ungarischen Forscher denken darüber nach das „die Migration von regionalem Charakter“ vom Verbreitungsgebiet der Maďarovce Kultur ins südlichen Mitteldonaugiebt in zwei Wellen verlief, von welchen die jüngere mit sich Elemente der Gruppe Svätý Peter mitbringt (Ilon 1999, 265). In dieses Bild fällt

das Vorkommen der Gefäße „der Věteřov und Maďarovce Kultur“ vom Gräberfeld der WK in Hainburg hinein, die durch dem Autor der Grabung als Importe bezeichnet wurden (*Neugebauer 1994*, Abb. 30: 4-5).

Die ältere Bronzezeit ist im Gebiet des Stadtviertels Bratislava-Rusovce durch Gräber, Siedlungsgruben und dem Keramikhort der Wieselburg Kultur, wie auch durch Siedlungsfunde vom Kulturkreis Maďarovce/Věteřov/Böheimkirchen vertreten. Beim Blick auf die Ortskarte sehen wir, dass in einer 2,3 km langem Linie zwei voneinander etwa 2 km entfernte Siedlungsareale und ein Bestattungsareal in der Mitte zwischen diesen vorkommen (Abb. 1). Etwa in derselben Linie wurden später Siedlungen aus der fortgeschrittenen mittleren und jüngeren Bronzezeit, aus der röm. Kaiserzeit, wie auch die mittelalterlichen Dörfer Jarovce und Rusovce gegründet. Dem östlichen Rand dieser Linie begrenzt das Überschwemmungsgebiet der Donau (*Bartík 2003*, 5, obr. 1).

Vom Blickpunkt der Situationskenntnis im nordwestlichen Teil des südlichen Transdanubiens während der älteren und am Anfang der mittleren Bronzezeit ist Lohnenswert, dass im südlichen Mitteldonauebiet außer der Besiedlung der WK die zeitlich nach dem Grabinventaren in die Stufe RBA2 eingeordnet wird, auch zuverlässig Fundsituationen und Denkmäler identifiziert wurden die zum Kulturkreis M/V/B gehören. Diese stellen eine authentische Siedlung der Träger des angeführten Kulturkreises vor, in keinem Fall handelt es sich um Keramikimporte in ein anderes Kulturmilieu. Auf Basis des wenig zahlreichem Keramikkomplexes aus Siedlungsgruben schaffen wir es Leider nicht die Kulturkreisträger M/V/B im Sinne der Stufen RBA2 oder RBB1 genauer zu datieren.

Auf der Basis der Keramik vom Grab Nr. 297 vom Gräberfeld in Hainburg ist offenbar, dass die Träger vom Kulturkreis M/V/B mit den Trägern der WK im Kontakt standen. Die ungewisselhaft aktuelle Frage, ob die Besiedlung beider in Rusovce den Charakter der Nachfolgerschaft oder bis zu einer gewissen Zeit auch einer gemeinsamen Existenz können wir nicht beantworten. Der einzige Ansatz in diese Richtung, eine Scherbe mit Henkel in Sanduhrform die typisch für die WK ist und sich in der Siedlungsgrube Nr. 370/1999 vom Kulturkreis M/V/B befand kann in die jüngere Siedlungsgrube als Streufund hineingekommen sein. In Zukunft wird es nötig sein diese Problematik bei archäologischen Grabungen im slowakischen Teil des südlichen Mitteldonauebiets zu verfolgen.

PhDr. Juraj Bartík, PhD.

SNM-Archeologické múzeum

Žižkova 12, P.O. BOX 13, 81006 Bratislava16

bartik@snm.sk

Mgr. Igor Bazovský, PhD.

SNM-Archeologické múzeum

Žižkova 12, P.O. BOX 13, 810 06 Bratislava16

igorbazovsky@centrum.sk

Mgr. Pavol Jelínek, PhD.

SNM-Archeologické múzeum

Žižkova 12, P.O. BOX 13, 810 06 Bratislava 16

pavol.jelinek@gmail.com

RnDr. Alena Šefčáková, PhD.

SNM-Prírodovedecké múzeum

Vajanského nábr. 2, P.O.BOX 13

810 06 Bratislava 16

alena.sefcakova@snm.sk

asefcakova@hotmail.com

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum
Bratislava 2016
ISBN 978-80-8060-383-0

